

**ABDURRAHMÂN HÂLİS KERKÛKÎ'NİN (K.S.) TÜRKÇE
ŞİİRLERİ VE FARŞA RUBÂİLERİ**

**TURKISH POEMS AND PERSIAN QUATRAIN BY ABD
AL-RAHMÂN KHÂLİŞ AL-KERKÛKÎ**

Yazarlar:

1- İsa ÇELİK

Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Tasavvuf Ana Bilim Dalı
Öğretim Üyesi

e-mail: isacelik@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003- 0051-1807

2- Ömer NECATÎ

Araştırmacı

e-mail: ebuomar@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-1182-2301

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 02 Eylül 2018/ 2 September 2018

Kabul Tarihi / Accepted: 19 Kasım 2018 / 19 November 2018

Yayın Tarihi / Published: 6 Ocak 2019 / 6 January 2019

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Ocak / January

Cilt / Volume: 5 Sayı / Issue: 1 Sayfa / Pages: 82-133

Öz

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin (v. 1275/1858) Dîvân'ında yer alan Türkçe şiirler, dîvân edebiyâtının en güzîde örneklerindedir. İlâhî aşkı en güzel şekilde anlatan bu şiirler, edebî sanatlarla doludur. Dîvân'da on tane Türkçe şiir ve beş tane Farsça rubaî mevcuttur. Farsça ve Türkçe şiirleri ihtiva eden Dîvân, *Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adlı eserle birlikte basılmıştır. Abdurrahmân Hâlis'in kaleme aldığı *Kitâbü'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf*, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin (v. 672/1273) Mesnevî'sinin ilk on sekiz beytinin Farsça manzum şerhidir. Hâlis, Kadiriyye Tarîkatının Hâlisiyye şûbesini tesis etmiştir. Bu çalışmamız, Abdurrahmân Hâlis'in Türkçe şiirlerinin ve Farsça rubâilerinin tercümesini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, Tarikat, Hâlisiyye, Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî, Türkçe Şiir, Farsça Rubâi

Abstract

The Turkish poems in Khalis's Divan is the most beautiful examples of the divan literature. These poems describe the love of God in the most beautiful way and filled with literary arts. There are ten Turkish poems and five Persian quatrain in Divan. Divan, containing Persian and Turkish poems, was published along with Kitab al-Mearif Fi Şerh-i Mathnawi Sharif by Abd al-Rahman Khalis al-Kirkuki (1275/1858), is a Persian poetic commentary on the first eighteen couplets of Rumi's (672/1273) Mathnawi Ma'nawi. Khalis is the founder of Qadiriyya-Khalisiyya branch. This study included Khalis's Turkish poems and Persian quatrain.

Keywords: Sufism, Religious Order, Abd al-Rahman Khalis al-Kerkuki, Khalisiyya, Turkish Poem, Persian Quatrain.

GİRİŞ

Büyük mutasavvıf edîp Ziyâüddîn Abdurrahmân Hâlis (k.s.), H. 1212 yılında, Kerkûk'te doğmuş 1275 yılında aynı yerde vefât etmiştir. Kâdiriyye tarîkatı kollarından biri olan "Hâlisiyye" şubesinin kurucusudur. Bu velî hakkında yapılan çalışmalar, bizi daha fazla araştırma yapmaya sevketmiş, Halisiyye kolunun usûl ve âdâbını bu şubenin velilerini, Abdurrahmân Hâlis'in (k.s.) tasavvufî düşüncelerini kendi eserlerinden daha fazla örnekler vererek yeni akademik çalışmalara mehâz olabilecek bir çalışmanın vücûda getirilmesine sebep olmuştur.¹

Kadiriyye Tarîkatı:

¹ Bu sahada daha önce yapılmış akademik çalışmaların yanında, Ömer Necâtî'nin basıma hazırlanmış olan, "Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.), Tasavvuf Edebiyatı, Haydârizâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi, Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Tercümesi, Behcetü'l-Esrâr Tercümesi ve Metni" adlı eserlerinden de önemli ölçüde istifâde ettik.

Kâdiriyye Tarikatının pîri, Gavsü'l-Âzam, Muhyi'd-Dîn Abdülkâdir Geylânî (k.s.), hicret-i Nebeviyye'nin 470/1077 senesi Ramazan ayının ilk gecesi, İran'ın Geylân Eyâleti'nin Neyf Beldesi'nde, kadem-nihâde-i âlem-i vücûd, dünyâyâ zînet-bahşâ, şeref-bahş-i makâm-ı şühûd olmuşlardır. Şu cümle ile, Onun (k.s.) doğum ve vefâtına târih düşürülmüştür:

“Câe fi'l-aşk ve mâte fi'l-kemâl” (Aşk ile geldi, kemâl ile vefât etti) “Aşk”, ebced hesabıyla doğum târihi olan 470 yılını, “kemâl”, ise şerefli ömürleri olan 91 yılı göstermektedir.² Şerefli soyları, baba tarafından Hz. Hasan'a (r.a.), anne tarafından Hz. Hüseyin'e (r.a.) ulaşır. Bu sebepten hem şerîf hem de seyyiddir. Hz. Pir (k.s.) Vesîle Kasidesi'nde şu mısrayı terennüm eder: “Ceddim Rasûlullah'tır.”³ O (k.s.), uzuna yakın orta boylu, geniş sadırlı, nahîfü'l-beden, açık alınlı, buğday benizli idi. Saçları, omuzlarına erişecek kadar uzundu. Sesleri heybetli idi.⁴

O (k.s.), anne ve babasını, şöyle tavsif eder: “Peygamber'e (a.s.) uyduğum, anama, babama iyilik ettiğim için, Allah (c.c.), beni bu işlere ehil kıldı. Babam zengindi, dünyalığı vardı. Fakat ona karşı bir yeterlik duygusuna sahipti. Annem de ona uydu. Yaptığı her işe razı oldu. Hiçbir zaman, babamın yaptığına itiraz etmedi. Babam ve annem, ehl-i dîn olup dâima iyilik ederlerdi. Kalplerinde, halka karşı bir şefkat duygusu vardı. Üzerimde gördüğünüz iyilik, onlardandır. Allah'ın (c.c.) ve Peygamber'in (a.s.) huzuruna, onlarla birlikte varacağım. Onları, ben götüreceğim. Her hayrım ve bulunduğum nimet, onların sâyesinde oluyor.”⁵

O (k.s.), Bağdat'ta bütün ilimleri tedris etmiş, bu ilimlerde yed-i tûlâ sahibi olmuş, tasavvuf yolunun sonuna ulaşmış, sayısız irşad ehli ve âlim yetiştirmiştir. O (k.s.), tasavvuf yolunun en büyük bir pîri olmanın yanında, zamanının en kâmil müderrisi, fıkıh, hadîs ve tefsîr âlimi idiler. Onun (k.s.) bu mümtâz mevkîsini, pek çok ulemâ ve evliyâ dile getirmiştir.⁶ Onun (k.s.) kasîdeleri, serâpâ, hakîkat zevkleri ile doludur. “Ben, hakîkaten varlığın kutuplarının kutbuyum, diğer bütün

² Sâdık Vicdânî, Tomâr-ı Turûk-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye, (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1338-1340), 7.

³ İsmâil Bin Muhammed Sa'îd el-Kâdirî, el-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fi'l-Mâsir ve'l-Evrâdi'l-Kâdiriyye, (Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi bi-Mısır, ts.) 45.

⁴ Sâdık Vicdânî, Turûk-ı Tomâr-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye, (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1338-1340), 20.

⁵ Seyyid Abdülkâdir Geylânî, el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî, (Cize, Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1988), 61.Meclis, 278.

⁶ Ömer Necâtî. Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.), Ankara: 2000, 5.

kutuplar üzerinde izzet ve hürmetim vardır. Şiddet ve zorluklarda bize tevessül et! Sana himmetimle yardımcı olayım.”⁷

Şâir Nâbî, o yüce velîyi şöyle vasıflandırır: “Hz. Pîr’in (k.s.) mânevi tasarrufunun sırası geldiğinin haberi, semâların üzerinden verilmekte. O Zât’ın (k.s.) devletinin dâiresi, semâlara sığdırılmaz. Onun (k.s.) yücelik tasarrufunun kutlu ayağı, Allah (c.c.) dostlarının cümlesinin boynunda bir övünç kaynağıdır. Muhyiddîn İbnü’l-Arabî (k.s.), *‘el-Fütûhâtü’l-Mekkiyye’* adlı eserinde, Mushâf-ı Şerif içindeki ‘ve hüve’l- kâhiru’ âyet-i celîlesinin mânasında, Hz. Pîr’e (k.s.) bir işâret bulunduğunu yazdı. O’nu (k.s.) “Abdülkâdir” diye isimlendirdiler. O (k.s.) feleği tasarrufu altına aldı. Öldükten sonra da hayatında olduğu gibi, onun himmetinin eseri tasarruf ederek imdâda yetişir. Yardım istenirse muhakkak imdada yetişir. Kâmillerin içinde, Hazret-i Şeyh’in özelliği budur. Kutbiyyet, gavsîyyet ve ferdiyyet makamlarının üçünün de kendisinde cem olmasıyla, onun yücelik otağı üç sütûn üzerinde durmaktadır. Onun (k.s.) hatırlanması ile bedendeki tüyler bile tâze hayat bulur. Onun şevketi, şerefi, şanı başkasına benzemez. Ey Nâbî! Hz. Pîr (k.s.) eğer bir nazâr eyleirse, dünyâya ve âhirete ait işlerinin hepsi tamam olur.”⁸

Hz. Pîr (k.s.), bütün işlerini, Rasûlullah’ın (a.s.) emri ile, O’na (a.s.) danışarak yapar ondan (a.s.) aldığı ilhamla hareket ederdi. İhlâs ve takvâ sahibiydi. Her an Rasûlullah (a.s.) ile beraber idi. Bütün hâl ve hareketleri, Rasûlullah’a (a.s.) benzerdi. Rasûlullah’ın (a.s.) her haliyle hâllenmiş idi. O (k.s.),

⁷ Kâdirî, *el-Füyûzâtü’r-Rabbâniyye.*, 45.

⁸ “Ser-i bâmında sipihrin çalunur nevbet-i Şeyh

Çerha küncide değil dâire-i devlet-i Şeyh

Fahrdr gerdenine cümle-i ehllullahın

Kadem-i meymenet-i enduhde-i izzet-i Şeyh

Şeyh İbnül Arabî yazdı Fütûhâtında

Mushaf içre “ve hüvel kâhir” imiş âyet-i Şeyh

Nâmını eylediler tesmiye Abdülkâdir

Eyledi zir-i tasarruf, feleği Hazret-i Şeyh

Hâl-i mevtinde dahî hâl-i hayatında gibi

İder imdâd-ı tasarruf eser-i himmet-i Şeyh

İstiâne idicek lâbud irer imdâde

Kümmelîn içre budur şöhret-i hâsiyyet-i Şeyh

Cem-i kutbiyyet ü ferdiyyet ü gavsîyyet ile

Si sütûn üzre durup bârgeh-i rifat-i Şeyh

Yâd-ı ismiyle bulur mû-yi beden taze hayât

Benzemez âhara şan u şeref u şevket-i Şeyh

Dünyevî uhrevî âmalın olur cümle tamam

Nâbiyâ yek nazâr eyleirse eğer Hazret-i Şeyh.” (Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilâtün/Fâilün) (Nabî, Yusuf b. Abdillâh Ruhâvî. *Dîvân-ı Nâbî*, (İstanbul: Şeyh Yahyâ Efendi Matbâası, 1392), 21; Necâtî. *Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî*, 6.)

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

sayısız irşâd ehli yetiştirmişti. Kendisinden sonra, yüce Kâdiriyye yolunun kâmil müridleri de sayısız irşâd ehli yetiştirdiler ve kıyâmete kadar yetiştirmeye devâm edeceklerdir. Bu, Hz. Pir'e (k.s.) Allah Teâlâ'nın bir lutfudur. Onun (k.s.) sohbetlerinde, gayr-ı müslimler, doğru yolu bulup imân etmiş, mü'minler yüce mertebelere ulaşmışlardır. Bütün hayâtı, ilim ve irşâd ile geçmiştir. O'nun (k.s.) ahlâkı, Resulullah'ın (a.s.) ahlâkına tam olarak mutâbık olmuştur. Yaşantısı, Kur'an ve Sünnettî. Kendisinden zuhûr eden kerâmetler kadar, başka hiçbir veliden kerâmet zuhûr ettiği duyulmamıştır. Hayâtına ve menkîbelerine dâir pek çok eser kaleme alınmıştır. Ancak onun (k.s.) hayâtı ve ilmi, ciltlerce eserin ihâta edemeyeceği kadar geniş ve şumullü, mânevi ahvâli, hiçbir kalemin îzâhına kâdir olamayacağı kadar yücedir. O'nu (k.s.) lâıyık ile anlayabilmenin belki de anahtarı olabilecek şu mâlumatla kalbleri mutmain olan biz mü'minler, Rabbimiz Sübhânehu ve Teâlâ'nın, O'nu (k.s.), Zât-ı Akdesi'ne vuslata, vâsita ve vesîle kılıp bize doğru yolu gösterdiği için ne kadar bahtiyâruz.⁹

O (k.s.), Bağdat'ta mânevî bir işâretle ile "benim bu ayağım bütün evliyânın boynu üzerindedir" diyerek yüce mevkîsini izhâr buyurmuştur. *Behcetü'l-Esrâr* tercümesinde, yüce Rufâiyye yolunun pîri olan Ahmed er-Rufâî Hazretleri'nin (k.s.), Bağdat'tan kilometrelerce uzakta keşif yolu ile bu kelâmı işitip 'başımın üstüne' diyerek boynunu eğmesi vâkıası şöyle anlatılır:

"İsnâd-ı sahîh ile bazı ashâb-ı Şeyh Ahmed er-Rufâî'den mervîdir ki: bir gün makâmında câlis iken inhifâd-ı rakabe idüp 'alâ re'si' buyurdular. Sebebinden pürsân olanlara, elân Şeyh Abdülkâdir'den Bağdat'ta 'kademî hâzihî alâ rakabeti külli veliyyillâh kelâmı sâdır oldu' deyu inâre-i kânûn-i cevâb itmişler, tahkîk-i târih olundukta hengâm-ı şeyhe mutâbık gelmiştir."¹⁰

Hz. Abdülkâdir Geylânî'nin (k.s.) isimleri meşhûr olan çocukları şunlardır: eş-Şeyh es-Seyyid Abdülvehhâb, eş-Şeyh es-Seyyid Abdürrezzâk, eş-Şeyh es-Seyyid Şemsü'd-Dîn, eş-Şeyh es-Seyyid Seyfû'd-Dîn, eş-Şeyh es-Seyyid Ebu Bekir Abdülazîz, eş-Şeyh es-Seyyid Şerafü'd-Dîn Îsâ, eş-Şeyh es-Seyyid Fâzıl Abdülcebbâr, eş-Şeyh es-Seyyid İbrâhîm, eş-Şeyh es-Seyyid Muhammed, eş-Şeyh

⁹ Necâtî. Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî, 7.

¹⁰ Abdurrahmân Hâlis Talebânî el-Kerkûkî. *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, (İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1302), 20; Ömer Necâtî, *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi Metni*, (Ankara: 2000), 29.

es-Seyyid Abdullah, eş-Şeyh es-Seyyid Yahyâ el-Fakîh, eş-Şeyh es-Seyyid Mûsâ, es-Seyyide Fâtıma¹¹

Hz. Pîr'in (k.s.) meşhûr olan çocuklarının hepsi âlim, fakîh ve muhaddis idiler. Mübârek babalarından ve devrin en önde gelen ulemâsından ilim ahz eden bu zevât-ı kirâm, hayatları boyunca, Hz. Pîr'in (k.s.) yüce tasavvuf yolunu neşrederken O'nun (k.s.), ilim mîrasının da lâıyıkı vech ile temsilcisi olup fıkıh ve hadîs ilminde, zamanlarının ileri gelen ulemâsı arasında yer aldılar. İnsanlara, fıkıh ve hadîs ilmi öğrettiler. Tasavvuf tarihçileri, Kâdiriyye yolunun ekseriyetle Hz. Pîr'in (k.s.) çocukları vasıtası ile yayıldığını ifâde etmektedirler.

Kâdiriyye Tarîkatı Şubeleri:

Kâdiriyye kollarının ekserisi, Hz. Pîr'in (k.s.) çocukları vasıtası ile Gavsü'l-Âzam'a (k.s.) ulaşmaktadır. Bu âlim ve mutasavvıf zâtların varlığı, Kâdiriyye yolunun, zâhir ve bâtın ilimlerinin en üst seviyede tedris edildiği ilahî bir medrese olduğunu, vâzıh bir şekilde göstermektedir. Hüseyin Vassâf'ın "*Sefîne-i Evliyâ*" ve Sâdık Vicdânî'nin "*Tomâr*" adlı eserlerinden elde ettiğimiz mâlûmata göre, Hz. Abdülkâdir Geylanî'nin (k.s.) çocuklarının her birinden ayrı ayrı kolların teessüs ettiği anlaşılmaktadır.¹²

Eşrefoğlu Abdullah Rûmî'nin (k.s.) kurduğu Eşrefiyye şube-i Kâdiriyyesi, Seyyid Şemsü'd-Din'e (k.s.); Mustafâ Müştâk Kâdirî'ye (k.s.) mensûb olan Müştâkiyye şubesi, Seyyid Abdülvehhâb'a (k.s.); Muhammed Garîbullah el-Hindî'ye (k.s.) mensûb olan Garîbiyye şubesi, Seyyid Abdürrezzâk'a (k.s.); Muhammed Hilâlü'r-Râm el-Hamedânî'ye mensûb olan Hilâliyye kolu, Seyyid Muhammed Şemsü'd-Dîn Geylânî'ye (k.s.); İsmâil er-Rûmî'ye mensûb olan İsmâiliyye kolu, Seyyid Abdürrezzâk'a (k.s.) dayanmaktadır.

Hz. Pîr'in (k.s.) yolunu devam ettiren mübârek çocuklarının dışında pek çok halîfesi de mevcuttur. Biz buraya, Şuûbât-ı Kâdiriyye ile ilgili olan birkaçını almakla iktifâ ediyoruz: eş-Şeyh Cemâluddîn Ebu Muhammed Yûnus el-Kassâr (k.s.), eş-Şeyh İsâ (k.s.), eş-Şeyh Abdullah el-Esedî (k.s.), eş-Şeyh Ebu Sa'îd Ebu-l-Hayr (k.s.).

¹¹ Vicdânî, *Turûk-ı Tomâr*, 35.

¹² Hüseyin Vassaf. *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr: Silsile-i Tarîkat-ı Âliyye-i Kâdiriyye*. Süleymâniye Kütüphanesi. Yazma Bağışlar 2305-2309, 1: 51-189.

Şeyhu'l-Ekber Muhyî'd-Dîn İbnü'l-Arabî'ye (k.s.) mensûp olan Ekberiyeye kolu, Yûnus el-Kassâr (k.s.) vasıtası ile Hz. Pîr'e (k.s.) ulaşmaktadır. İmam Abdullah el-Yâfi'nin (k.s.) tesis ettiği Yâfiyye kolu, Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabi (k.s.) ve onun (k.s.) mürşîdi Yûnus el-Kassâr (k.s.) vasıtası ile Hz. Pîr'e (k.s.) ulaşmaktadır. Abdulgânî Nablûsî'ye (k.s.) mensûp Gâniyye kolu da yine Şeyhu'l-Ekber Muhyiddîn İbnü'l-Arabi (k.s.) ve O'nun (k.s.) mürşîdi Yûnus el-Kassâr (k.s.) vasıtası ile Hz. Pîr'e (k.s.) ulaşmaktadır. Onun (k.s.) şubesine, "Ekberiyeye-i Gâniyye-i Nablûsiyye" denilmiştir. Muhammed Samâdî Dîmeşkî'ye (k.s.) mensûp olan Samadiyye kolu, eş-Şeyh Ebu Sa'îd Ebu'l-Hayr (k.s.) vasıtası ile Hz. Pîr'e (k.s.) ulaşmaktadır. Hulefâ-i Hz. Pîr'den (k.s.), Abdullah el-Esedî'nin (k.s.) tesis ettiği Esediyye ve yine hulefa-i Hz. Pîr'den (k.s.), Şeyh İsa'nın (k.s.) tesis ettiği İseviyye kolları da mezkûr kaynaklarda zikredilmektedir.¹³

Kadiriyye Tarîkatı Halisiyye Şubesi:

Bu çalışmamızın konusu olan, "Türkçe Şiirler" in sâhibi, Ziyâü'd-Din Abdurrahmân Hâlis el-Kerkûkî'nin (k.s.) tesis buyurdukları, "Hâlisiyye" şûbe-i Kâdiriyyesi de Hz. Pîr'in (k.s.) evlâdlarından Seyyid Abdürrezzâk'a (k.s.) dayanmaktadır.

Hacı Ömer Hüdâyi Baba'nın (k.s.) hulefâsından, İzûlu Muhammed Emîn'in (k.s.) Arapça yazılı bir icâzetnâmesinde, bu husus şöyle belgelendirilmiştir:

"Ey kardeşler! Bilin ki: Şeyhim ve mürşîdim, Şeyh Ebu'l-Ahmed el-Hâc Ömer Hüdâyi el-Kövenkî el-Harpûtî et-Tâlebânî'nin bana tevhîdi telkin ettiği ve mütekaddim meşâyihin kisvesini giydirdiği gibi ben de Mustafa bin Ömer bin Halil'e, şeyhimiz ve mürşîdimiz, ilmi ile âmil âlim el-Fazıl el-Hâc Ömer el-Hüdâyî'nin (kuddise sirrahu'l-âli) emri ile kelime-i tevhîdi telkin ettim ve meşâyih hırkasını giydirdim. Hüdâyî (k.s.) dedi ki: Ben, Şeyh Ziyâü'd-Din Tâcül-Ârifin Rehavî'nin elinden kelime-i tevhîdi ahz ettim ve meşâyih hırkasını giydirdim.

Osman Ziyâü'd-Dîn der ki: Ben, asrında kutbu'd-devâir olan eş-Şeyh Abdurrahmân Tâlebânî'nin elinden, zikri ahz ettim ve hırkayı giydirdim, o da eş-Şeyh Ahmed Tâlebânî'nin elinden, o da eş-Şeyh Mahmud el-Kâdirî ez-Zenginî'nin elinden, o da eş-Şeyh Ahmed Ziyâü'd-Dîn Hindî Lahûrî'nin elinden, o da eş-Şeyh Muhammed b. Hüseyin el-Ezmirânî'nin elinden, O da eş-Şeyh Abdürrezzâk el-

¹³ Vicdânî, Turûk-ı Tomâr, 42-43.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Hamevî'nin elinden, o da eş-Şeyh Abdurrahman Haselânî'nin elinden, o da, eş-Şeyh Burhanu'd-Dîn Zenginî'nin elinden, O da, eş-Şeyh Nuru'd-Dîn Şâmî'nin elinden, O da, eş-Şeyh Muhammed Ma'sûm el-Medenî'nin elinden, o da eş-Şeyh Osman el-Geylânî'nin elinden, O da, Cemâlül'Irak eş-Şeyh es-Seyyid Abdurrezzâk Geylânî'nin elinden, o da, es-Seyyid Hazret-i Gavsül-Âzam ve İmamu'l-Efham ve Mürşidül-Aktâb, Sâkinu'l-Bağdâd Abdülkâdir Geylânî'nin elinden zikri ahz etti ve hırkayı giydi.”¹⁴

Bu silsilenâmede adı geçen Tâcü'l-Ârifin Şeyh Osman Ziyau'd-Dîn Rehavî (k.s), Abdurrahmân Hâlis Hazretleri'nin halifelerinden olup Urfa'da Halilü'r-Rahmân dergâhında yetmiş yıl irşâd vazîfesini edâdan sonra aynı yerde 1883 yılında defnedilmiştir. Hâlisiyye kolunun Anadolu'ya giriş kapısıdır. Silsilenâmedeki “Osman Ziyau'd-Dîn der ki: Ben, asrında kutbu'd-devâir olan eş-Şeyh Abdurrahmân Tâlebânî'nin elinden, zikri ahz ettim ve hırkayı giydim” ibâresi, onun (k.s.) Abdurrâhman Hâlis (k.s) ile münâsebetini açıkça belirtmektedir.

Yine silsilenâmede, “şeyhimiz ve mürşidimiz, ilmi ile âmil âlim el-Fâzıl el-Hâc Ömer el-Hüdâyî der ki: Ben, Şeyh Ziyau'd-Din Tâcü'l-Ârifin Rehavî'nin elinden kelime-i tevhîdi ahz ettim ve meşâyih hırkasını giydim.” ibâresi ile kendisine işâret edilen Kövenkli Hacı Ömer Hüdâyî Baba (k.s.), Hâlisiyye kolunun Anadolu'da intişârını sağlayan evliyanın büyüklerindedir. Onun Dîvânı hulefâ-i kirâmından Muharrem Sırrî'nin elyazması ile günümüze kadar gelmiştir. Bu Dîvân, tasavvufî hakikatleri içeren ilahî aşk ile dolu manzûmeleri ihtivâ etmektedir ve Dîvânın önemli bir kısmında tasavvuf yoluna girenler için nasihatler içeren manzûmeler yer almaktadır. Hacı Ömer Hüdâyî'nin (k.s.) irşâd ile geçen mübarek ömürleri, Hicri 1322 Miladi 1905 yılında Kurban Bayramı günü Kövenk Köyünde hitama erip, rûh-i pür futûhları cennet-i ulyâyaya pervâz eylemiştir. Kabirleri Elazığ'ın Kövenk Köyünde ziyaret edilmektedir.

Kabir taşında yer alan ifadelerin sadeleştirilmiş hali şu şekildedir: “Hakikat ilmine vâkıf olan meşhûr pîr, Hazret-i Şeyh Ömer Baba'nın aydınlık kabri budur. Eğer feyzyâb olmak dilersen hiçbir şüphe taşımadan samîmi bir kalble ziyâret et. Ona bir Fâtîha hediye eden maksadına ulaşır. Onu rahmetle anıp da her kim ki

¹⁴ Muhammed Emîn İzûlî, İcâzetnâme, Muharrem Ayı 1909, Elâzığ Kövenk Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde.

ondan yardım isterse, şeyhin himmeti ulaşır ve Mevlâ, o kişiye yardım eder. Ne yazık ki, öğrencileri onun zikir halkasından ayrı düştü. Onun ayrılığı ile yanan gönüllerdeki ateş, onu ziyâret etmekle söner. İki gözüme dolan kanla, onun vefâtına tarih düşürerek dedim ki, ‘Ya Rabbî! Ömer Baba’nın mekânı cennet-i ulyâ olsun’ Sene 1322.”¹⁵

Onun manzûm vasiyyetnâmesi, Hâlisiyye kolunun usûl ve âdâbını çok veciz bir şekilde dile getirir. Vasiyyetnâmenin giriş bölümünde, besmele, hamdele ve salveleden sonra Rasûlullah’ın (a.s.) medh-i şerifi ile terennümsâz olup Kâdirî yoluna girenlerin yapması gerekenleri anlatır: Ahmed-i Hindî el-Lahûrî’nin (k.s.) “Zikreden kişinin her gecenin son üçte birinde uyanması gerekir” emrini hatırlatarak şöyle devam eder. “Her gecenin son üçte birinde huzur ile uyan. Hakk’a yakın olmaya niyet ederek sünnet ve âdâb üzere abdestini al. Aşk ile tevhîd kelimesini söyleyerek abdestini tamamla. Tenhâ bir yerde zikretmeye niyet et. Allah’tan başkasını kalbinden çıkarıp kendi varlığını da unutarak huzura gir ve on iki rek’at teheccüd namazı kıl. Hakk’a niyâz et. Teheccüd mümkün olmazsa, iki rek’at kılarak Hakk’a kulluk et. Dua ederek Allah Teâlâ’dan afvını iste ki o seni affetsin.”¹⁶ Hacı Ömer Hüdâyî Baba (k.s.) burada teheccüd namazının sâlik için ehemmiyetini belirtiyor ki bütün velîler, sâliklere teheccüd namazının önemini vurgulamışlardır. Teheccüd namazının kılınmadığı durumlarda yapılması gerekeni îzâh buyurarak diyor ki: “Bunu da yapamazsan sakın kederlenip de terk etme. Sabah namazından önce ya da sonra kibleye karşı dur. Namaza durur gibi otur. Kalbinden Allah’tan başkasını çıkararak rûhunu yüceliklere ulaştır. ‘Ey gafûr olan Allahım!’ diyerek yirmi beş kere ‘estağfirullah’ oku. Sıdk ile ve dikkatlice bir Fatihâ üç ihlâs, üç salavât-ı şerîfe oku. O safâ denizi Mustafâ’nın pâk rûhuna,

¹⁵ “Budur kabr-i müniri ol Cenâb-ı Hazret-i Şeyhin
Hakikat ilmüne vâkıf şehîr-i pîr Ömer Baba
Ziyaret kıl hulûs ile dilersen feyzyâb olmak
Olur, maksuduna nâil iden bir fatiha ihdâ
İdüp rahmetle yâd anı iderse her kim istimdâd
Ulaşır himmeti şeyhin muin olur ana Mevlâ
Dirîğa halka-i zikrinden ayrılmış müridânı
Fırâkıyla yanan diller ziyâretle olur itfâ
Dedim tarih vefâtına dü çeşmime dolan kanla
Mukîm-i cennet-i ulyâ ola yâ Rab, Ömer Baba”
Sene 1322” (Necâtî, Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî, 21.)

¹⁶ Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengî (k.s.) Vasiyyetnâmesi, Elazığ Kövenk’te Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde; Mustafa Hayri Öğüt Kütüphanesi Elyazmaları Arşivinden; Necâtî. Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.), 22-24.

âline, ashabına ve pîrimiz Abdülkâdir Geylânî'nin rûhuna bağışla. Hüdâyî'nin hayâlini kalbine nakşet. Sıdk ile onun iki kaşının arasına bak, teveccüh et. Onunla diz dize oturuyormuş gibi düşün. Onun rûhâniyyetinden yardım iste ki himmetlerinden feyzini alasın. Yarım saat veya bir saat böylece dur, otur. Şeyhin huzurunda kusur etme yani kalb gözünle şeyhe bak. Onun cemâlini kalbinde hâzır bul. Can u gönülden şeyhe nazar et. Bu bağlıktan usanıp da geri kalma. Şeyhin kemâli sana aksederse onun yüzünde cemâl nûrunu görürsün. Çalış ki pîrinde fâni olasın. Bu râbîta birinci mertebedir. Bu sırra ulaşmak büyük nimettir. İkinci mertebe Rasûlullah'ta (a.s.) yok olmaktır. Üçüncü mertebe de Allah'ta (c.c.) yok olmaktır. Kim ki benliğini yok etti, o bu mertebelere erişir.”¹⁷ Bu bölümde tasavvufun ana rûkûnlarından olan râbîtanın yapılış şeklini izâh eden şeyhimiz, mürşid-i kâmile kalben teveccühün bu yolun birinci adımı olduğunu söyler. Sâlikin yani Allah Teâlâ'ya yakın olma yoluna girmiş kişinin duyduğu muhabbetten dolayı, kendi varlığını şeyhinin varlığında eritmesine fenâ fi's-şeyh denir ki bu yolun ilk basamağı budur. Sevgilinin varlığından başka varlıkları, kendi varlığını bile gönül âleminden silip atmak o sevgilide fenâ bulmak yâni yok olmaktır.¹⁸

Rasûlullah'ın (a.s.) muhabbetinde yok olmak yani fenâ fi'r-rasûl için bu birinci aşamayı geçmek lazımdır. Son aşama ise fenâ fillâh, Allah Teâlâ'nın muhabbetinde yok olmaktır. Bütün bu mânevî hazînelerin anahtarı gerçekten ehl-i kemâl olup tasavvuf yolunun bütün merhalelerini geçerek kendi varlığından geçmiş, her ânı Allah Teâlâ'nın yakınlığı ile dolu olan, kalbinde onun sevgisinden ve mehâbetinden başka bir şey taşımayan, kalbi her an Allah Teâlâ'nın tecellîlerine muntazır mürşid-i kâmilin kalbine teveccüh etmektir. Yöneliş onun cesedine değil bir ayna misâli olup Allah Teâlâ'nın tecellî nûrlarını yansıtan kalbinedir. O aynaya yönelen sâlikin kalbi de aynadan yansıyan tecellî nûrlarından payını alır ve gittikçe olgunlaşır. Onun sîmasını hayâl etmek, onunla diz dize oturduğunu düşünmek sadece zihnin başka şeylerden alâkasını kesip o sîmanın sâhibi olan kudsî rûha yönelmek içindir. Yoksa bütün bu tecellîler, yansımalar, aynaya benzetilen kâmilin kalb âlemi hayâl ve târif edilemez. Maksad o kalb âlemi ile irtibât kurmanın zihinsel bir yolunu bulmaktır ki râbîta bunun için asıl olmuştur. Tek problem râbîta edilen kalbin, o yüce işe ehil olup olmadığı

¹⁷ Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengî (k.s.) Vasiyetnâmesi; Necâtî. Dede Osman Avnî, 22-24.

¹⁸ Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengî (k.s.) Vasiyetnâmesi; Necâtî. Dede Osman Avnî, 22-24.

meselesidir ki Allah Teâlâ'nın kendisine vuslata giriş kapısı ve sebep olarak halk ettiği râbîta konusunda yardımını istemek, doğru yolu göstermesini ağlayarak niyâz etmek gerekir.

Hacı Ömer Hüdâyî Baba (k.s.), râbîta konusunu bitirdikten sonra şöyle devam eder: 'Eğer benliğin gitmezse, fenâ yani yok olma halini bulamazsan bu demektir ki sen henüz varlık dağını delemedin ve Allah Teâlâ ile yakın olamadın. Bu defâ büyüklerin ruhlarından yardım iste ki kalbinde bir muhabbet yolu açılsın. Yürekten 'âh' ederek huzûr ile 'estağfirullah el-azîm' söyle. Yürekten ağlayarak yarım saat kadar bu temiz işi icrâ et. Eğer şeyhinde fânî olursan bütün olgunluğu sana akseder. Bu da olmazsa yâni benliğinden henüz kurtulamamışsan, 'Allah, Allah' diye zikret. Hangi halde olursan ol bu zikri dilinden hiç bırakma. Gönülden Mevlâ'nın huzuruna git. Eğer ihlâs ile bu zikre devam edersen sana feyz kapısı açılır. Ey gözümün nûru! Eğer yokluk gelirse istediğin şeyi yani Hak yakınlığını elde etmiş olursun. Sen kendini fânî ve yok, Hakk'ı ise mevcûd bulursan, bütün vücûdun zikrederse, enâniyetin, benliğin tamamen sönüp giderse bundan sonra her ân tevhîde devam et. Tâ ki sende likâ yani Hakk'a vuslat hâli hâsıl olsun ey yâr!'

Hacı Ömer Hüdâyî Baba (k.s.), burada tevbe ve istiğfara ve Allah Teâlâ'nın zikrine devamla benliğin yok olmasını ve benliğin sönüp gitmesinden sonra da her an kelime-i tevhîd zikrine devam edilmesiyle Hakk'a vuslatın gerçekleşeceğini ifâde eder. Devamla der ki: "İnsanlara karışma, gıybet etme, bu dünyadaki keşmekeşliklerden tamamen uzaklaş, kimseye ilişme ve bütün herkese ve her şeye hüsn-i zan ile bak. Bedbîn olma, niçin böyle oldu diye söyleme. Bütün olanlar baştanbaşa Cenâb-ı Hakk'ın emriyle yerli yerince olmuştur. Ey Hakk'ın tâlibi! Bizim usûlümüz budur. Bu usûl ile giden Hakk yolcusu muhakkak maksadına ulaşır.' Sâlikin bu dünyâ yaşantısında takınması gereken tavrı izâhtan sonra, vefât eden Allah dostlarının ziyâreti hususunda bize ışık tutacak yeni bir bahse geçer ve der ki: 'Ben öldükten sonra himmet dilersen, ziyâret etmek için kabrime gel. Sağ yanıma otur. Boş durma ey cân! Başını kalbinin üstüne eğ. İki gözünü yumup seyrân eyle. Gönül gözü ile sen beni görürsün. O an dersini alırsın, Hüdâ'nın feyzi gelir mesrûr olusun. Hakk tecellî eyler, onu bulursun.' Şeyhimiz Hacı Ömer Hüdâyî (k.s.) vasiyyetnâmenin son bölümünde buyuruyor ki: 'Kimseye karışma,

sözüne uyma. Kabahati kendi özüne ara bul. Hüdâyî zikri böyle tertîb etti. Kardeşlere vasiyyet eyledi gitti. Hakikat böyledir. Bundan şüphe etme. Metod budur. Bu metoda uy. Bu metodun dışına çıkma. Cân u gönülden bir yalvarışla, Hakk'tan muradını iste. Hakikat yoluna gir, yoldan çıkma. Ey yâr! Hakk'ın rahmetine ilticâ et. İsteğin yerine gelir. Bunu inkâr etme. Allah ile beraber olma sarayına girersin. Rânâ güllerini kalbinde derersin. Hakk'ın aşkı ile yan, tâ ki yok olasın. Benliğin gitsin ve sen Hakk'ı bulasın.”¹⁹

Hâlisiyye kolunun usûl ve âdâbını çok açık bir şekilde ifâde buyuran Hüdâyî Baba (k.s.), Hakk yolcularına, hiçbir yoruma ihtiyaç bırakmayacak şekilde bu büyük kapının anahtarını vermiş tasavvufun asıl gâyesinin nefsi emmârenin ahlâk-ı zemîmesinin ahlâk-ı hamîdeye tebdîli yâni Rasûlullah'ın (a.s.) ahlâkı ile ahlaklanmak olduğunu, bunun için de varlık, benlik ve enâniyyetin Hakkın muhabbetinde eritilmesini, kalb âleminde yaşanacak olan bu süreçte mânevi bir rehber mesâbesinde olan mürşid-i kâmilin rûhâniyyetinden de istimdât edilerek ledünnî ilmin düğümlerinin çözülmesini tavsiye etmektedir.²⁰

Hâlisiyye,²¹ tasavvufun gerçek anlamda yaşandığı ilâhî aşkın ve feyzin mecrâsı, tasavvufta bir mekteb-i âdâb, dünyâ ve ahiret saâdeti için lâzım olan zikir ve tecellî ekolüdür.

¹⁹ Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengi (k.s.) Vasiyetnâmesi; Necâtî. Dede Osman Avnî, 22-24.

²⁰ Hacı Ömer Hüdâyî Baba'nın Vasiyetnâmesi; Necâtî. Dede Osman Avnî, 22-24.

²¹ “Gazel:

“Behişt-i evliyâdır Hâlisiyye
Çerâğ-ı asfiyâdır Hâlisiyye
Yakınlık burcuna ermiş girenler
Gülistân-ı rızadır Hâlisiyye
Fenâfillah bekâbillâh bulanlar
Bilir, râh-ı necâdır Hâlisiyye
Revâdır kim kavuştursun Hüdâ'ya
Tarîk-ı Mustafâ'dır Hâlisiyye
Muhabbet menba'î dense sezâdır
Gönüllerde safâdır Hâlisiyye
Tarîk-i Hak nümâdır, ârif olan
Demez Hak'tan cüdâdır Hâlisiyye
Muazzam bir nevâdır âlem içre
Davûdî bir sadâdır Hâlisiyye
Muhibbânı ibâdâta yönelten
Şerefbaş-ı likâdır Hâlisiyye
Hacı Ömer Hüdâyî reh-nümâsı
Tarîk-ı muntehâdır Hâlisiyye
Dede Osman Rehavî'den açılmış
Nazargâh-ı Hüdâdır Hâlisiyye
Binâ kılmış “Ziyâüddin”, bu râhı
Necâtî'ye atâdır Hâlisiyye.” (Necâtî. Tasavvuf Edebiyatı, (Ankara: 2000), 20.)

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Osmanlı Şeyhu'l-İslamlarından Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin *Tasavvuf Cerîdesi*'nde, kaleme aldığı makâle, Hâlis'in (k.s.) biyografisini yansıtmaktadır:²² "Şeyh Ahmed Tâlebânî'nin oğlu olan Abdurrahmân Hâlis Hazretleri, H. 1212 târihinde, Kerkûk'te Kasabası'nda, madde âleminin şerefini artırmış, 63 yıl yaşadıktan sonra değerli bir misâfiri olarak bulunduğu şu geçici dünyâya 1275 târihinde vedâ ederek, yüce cennetlere giriş kapısı olarak kabul ettikleri, hakîkat feyizlerinin yeri olan dergâhında toprağa verilmiştir.

Bu tasavvuf yolu silsilesinin kurucusu, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri'nin şerefli cedleri, Tâlebânî Şeyh Mahmûd Hazretleridir ki; yaşadığı asrın kutuplarından olan Hintli Şeyh Ahmed'den feyz almış, tasavvuf yolunun tanınmış büyüklerindedir. Adı geçen aile, aslen 'Zengine' aşîreti reislerinden buldukları halde Kerkûk'e bağlı 'Tâlebân' köyünde oturmuş olduklarından dolayı 'Tâlebânî' şöhretiyle tanınmışlardır.

Şeyh Abdurrahmân Hazretleri, nûru bütün âleme yayılan Hazret-i Muhammed'e (s.a.v.) ait özelliklerden, tam anlamıyla pay sahibi olan kâmil ve âriflerden olması sebebiyle, sûfilerin yüksek ve derin düşüncelerine daldıkları zaman, gayretinin büyüklüğü ve mânevî halleri o kadar yücelirdi ki, lâhut âlemine ait hakikatleri anlatan lisanları: 'Ben öyle bir kuşum ki benim ötüşüm, her akşam

"Tasavvuf terk-i dâvadır demişler
Dahî ketmân-ı mânâdır demişler
Tasavvuf terk-i kıl u kâle derler
Heman vecd ü simâ ü hâle derler
Tasavvuf hıfz-ı evkâta demişler
Tasavvuf terk-i tamâta demişler
Tasavvuf bâbıdır bezl ü atânın
Tasavvuf beytidir mihr ü vefânın
Tasavvuf bir hidâyettir Hüda'dan
Bunu ben söylemedim bil hevâdan
Tasavvuf terk-i evtândır demişler
Tasavvuf hicr-i ihvândır demişler
Tasavvuf dâim olmaktır murâkib
Olup irte gice hâlin muhâsib
Tasavvuf kalbi Hakk'a bağlamaktır
Yüreğin aşk oduyla dağlamaktır
Tasavvuf bilmedir etvâr-ı kalbi
Eritüp koymaya kalbinde kalbi
Tasavvuf yâr olup bâr olmamaktır
Gül ü gülzâr olup hâr olmamaktır
Düşüben aşk oduna bitekellûf

Yanup, küll-i küll olmaktır tasavvuf." (*Cerîde-i Tasavvuf*, 33: 6; Necâtî. *Tasavvuf Edebiyatı*, 12.)

²² İbrahim Haydarîzâde "Terâcim-i Ahvâl-i Sûfiyye", *Tasavvuf Cerîdesi*, (13 Rebiulevvel 1329/14 Mart 1911), 4: 4-5; Ömer Necâtî, *Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi*, Ankara 1985.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

ve seher vakti arşın dâmından gelir' diyerek, âriflere yakışan bir övünme ile şakır, bir olgunluk derecesine ve bir yüce makama yükselirdi.

Dostları ile bir mecliste sohbet esnâsında dahî, o kadar hoşgörülü, tatlı dilli, düzgün ve açık lisanlı olur, fikir ve vicdân hürriyetine o kadar sâhip bulunurdu ki: 'Ey Urff! İyi ve kötü insanlarla öyle yaşa ki öldükten sonra, Müslüman seni zemzemle yıkasın, Hintli ise seni yaksın' ahlâk kuralını benimsediği her hâl ve davranışından anlaşılırdı.

Her sabah ve akşam, hakikat yolunun dergâhının sofrasında, ihsânlardan kısmetini alan birkaç yüz fakîrin arasında, Müslümân olmayan milletlerden dahî, birçok ihtiyaç sahibi bulunurdu. Hattâ bir gün o fakîrlerin arasında bulunan bir Mecûsi gezginin, kendisine ait dinî töreni, dergâhın içinde yerine getirdiği, şeyhin bazı bağlıları tarafından görülerek, hakkında, dergâhtan kovma ve azarlama gibi bir işe girişilmişse de Şeyh Abdurrahmân Hazretleri buna engel olmuştur.

"İfâdelerimiz çeşitli, senin hüsnün ise tektir. Hepsi, bu cemale işâret ediyor." Hele soyluluk ve el açıklığına: "Nazar sahiplerinin yanında, Hz. Süleymân'ın mülkü hiçtir, belki Süleymân, mülkten âzâde olan kişidir" sözlerine tam uygun olup, onun yanında dünya ile ilgili mal ve süslerin zerre kadar üstünlüğü ve değeri yoktu. Çok kereler, iyilik ve bağış eteğini arayıp bulma ümîdi ile, yüksek huzurlarına yüz süren ihtiyaç sahiplerine verecek para bulunmadığı zamanlar, dünyaya ilgisine sebep olarak gördüğü elbiseden bile vazgeçerek bağış buyururlardı. Bulduğu Hakk'ı bilme yolunun süslenme sebebi ve belki de tamamlayıcısı olan şiir sanatında da son derece güçlü idi.

Şiirlerinin toplandığı, 'Hâlis Dîvânî' adlı kitabın okunup incelenmesinden de anlaşılacağı gibi, şiir sanatında en çok, 'Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî', 'Nur Ali' ve 'Mağribî' gibi tasavvuf ehli şairlerin en büyüklerinin tuttıkları yola bağlı kalmayı daha çok tercih etmiş olduklarından dolayı, inciler saçan şiirleri baştanbaşa hakikatin manevî hazzı ile doludur. Bereket ve mutluluk sebebi olsun diye o nefis şiirlerinden birkaç mısra aşağıda verilmiştir.

"Her nereye baksam, gerçek maksadım senin yüzündür,

Fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde senin hâyâlından başka bir şey bulamam.

Hangi toprağa, ibâdet maksâdıyla alnımı koysam,

Taptığım ve maksadım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin,

İster Mescîd-i Aksâ'da, isterse, deyr-i ruhbanda olayım."²³

Bağdat'taki tekkesinde dünyadan göçen ve Osmanlıca'da 'Nefî', Farsça'da 'Fırdevsî' ve 'Kânî' gibi usta şâirlerin şiir sanatındaki güç ve kuvvetlerini, eserlerinde hakkı ile göstermeyi başarmış olan meşhûr şâir Şeyh Rızâ Efendi, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri'nin şerefli oğullarındandır.

Hazret-i Pîr'in güzel söz söyleme sanatı, rahmetli Şeyh Rızâ Efendi'ye geçtiği gibi, fazîlet ve irşâd makamı da hâlâ hayatta olan ve soyu temiz çocuklarının yaşça ve fazîletçe büyüğü ve en olgunu olan Şeyh Alî Efendi Hazretleri'ne nasîp olmuştur. Allah Teâlâ, onun uzun ömrü ile Müslümânları faydalandırsın. 'Muhakkak bu yavru da o aslandıdır.' Şiir söyleyişindeki âşıklara ait incelik ve hoşgörülü güzelliği ile, edebiyatçıları, gerçekten kendisine âşık etmiş olan ikinci oğlu rahmetli Şeyh Abdulkâdir Efendi, Hazret-i Pîr'in, dünyâ işlerine karşı hoşgörüsünün biricik temsilcisidir dense yeri vardır.

Kısaca sözü, insanlık kitâbının hangi sayfasına getirirsek, Şeyh Abdurrahmân Hazretleri'nin sıfatlanmış oldukları ahlâkla ilgili fazîletlerini, hakkı ile açıklayabilmek imkânsız olması nedeniyle, kendilerinin hakikat âleminin ne kadar büyük bir kâmil eri olduğunu anlayabilmek için, zamanın âlimlerinin en ileri gelenlerinden ve edebiyatçıların en büyüklerinden olan, Berzençli Kâdı Hüseyin'in, Abdurrahmân Hâlis Hazretleri hakkında görüş ve duygularını açıklayıcı olmak üzere, Kerkük'ten Süleymâniye'ye yazıp, düşüncelerini güzel ve noksansız bir şekilde dile getirdiği mektûbunun aşağıdaki paragrafını burada nakletmek istiyorum: "Gördüğümüzü Gördük! Tekkenin baş köşesinde bir pîr oturuyordu. Dervişlik makâmında sanki bir emîr idi. Cemâlinden bir ışık saçılmış, yanındakiler o nûrla aydınlanmışlardı. O, baştan ayağa, Zühre Yıldızı gibi nûrdur, sanki bütün sürûrun özü odur. Derdi olan, eğer yüzünü görse, can ü gönülden sevince gark olur.

²³ "Beher câ binigerem rû-yi tû bâşed ayn maksûdem

Neyâyed cüz hayâlet der dü çeşm-i girye âlûdem

Beher hâkî ki ez behr-i ibâdet men cebîn sûdem"

"Tûyî ma'bûd u maksûdem tûyî mevcûd u mescûdem

Eger der mescidi'l-Aksâ ve ger der deyr-i ruhbânem." Bu beşlik, Abdurrahmân Hâlis'in (k.s.), Mağribî'nin bir gazeline yaptığı tahminin beşliklerinden birisi olduğundan Hâlis'e (k.s.) ait olan kısım ilk üç mısradır. Son iki mısra, Mağribî'nindir; (Abdurrahmân Hâlis Talebânî el-Kerkükî, Kitabu'l-Meârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerif-Divân, (İstanbul: Rıza Efendi Basımhânesi, 1284), 37-38; Necâti, Kitabu'l-Meârif, 37.)

Ay, elinde kadeh, kapısında kara gözlerinden saçılan ışıktan beslenir. Bugün dost düşmân nezdinde ortaya çıktı ki, tâliplerin şeyhidir O.”²⁴

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin Dîvânı, Celâlû'd-Dîn-i Rûmî'nin Mesnevî'sinin ilk 18 beytinin şerhi ile birlikte *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf* adı altında basılmıştır. Eserin birinci bölümünü oluşturan 18 beyit şerhi, Farsça nazmen yazılmıştır. “Talebânî'nin şerhi yer yer Mesnevî'deki kelimelerin sembolize ettiği unsurları açıklar ve beyitlerde kastedilen derin anlamları aynı ahenkte ve derinlikte manzum bir biçimde şerh eder.”²⁵ Şerhe bir dibâce ile başlanmıştır. Hz. Şârih (k.s.) dibâcesinde, besmele, hamdele ve salveleden sonra kendi ahvâl-i seniyyelerini belirtmiş, 18 beyit şerhinin yazılma sebebini şöyle îzâh etmişlerdir.²⁶ Dibâcenin akabinde inşâ edilen mukaddime şerhte îzâh buyurulan

²⁴ İbrahim Haydarîzâde “Terâcim-i Ahvâl-i Sûfiyye”, *Tasavvuf Cerîdesi*, (13 Rebiulevvel 1329/14 Mart 1911), 4: 4-5.

²⁵ Mehmet Saki Çakır. Abdurrahman Halis Talebânî Kerkûkî ve Kitâbu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Eseri, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, c. 9, sayı 44, Haziran 2016, 1349.

²⁶ “Dibâce: Bismillâhirrahmânirrahîm. Hamd, kuds ve azametinin idrâkından bilginlerin akıllarının âciz kaldığı Allah'a mahsûstur. Salât ve selâm, yaratılışlarının gayesi Allah Teâlâ'ya kulluk olan bütün insanlara ve cinlere gönderilmiş efendimiz Muhammed'in ve tertemiz olan âilesinin üzerine olsun ki onlar, Resûlullah'ın sohbetinin ve ünsiyetinin bereketinden güzel ahlâkı kendilerinde topladılar. En güzel ses, âriflerin bülbüllerinin en güzel şakıyanlarının, aslı vatanlarına duydukları özlem ve şevkin sırrından, beyân ilminin gül bahçesinde çıkardıkları sestir. En hoş nevâ, Allah Teâlâ'nın birlik sıfatının bahçesinde kanat çırpın o saf ruhların işaretlerindedir.

Övgü o pâdişaha hamd o şahlar şahına mahsustur ki âlemin bütün zerrelere baştanbaşa onun güzellik ve azamet sıfatının nûrundan parlamakta ve onun varlık nûrlarının parıltıları, her zerrede ışık saçmaktadır: “Allah, arzın ve semâvâtın nûrudur.” Ve onun birlik âyetlerinin şimşekleri, yaratılmışların hakikatlerinin levhalarında çakmaktadır. Şiir: “Onun için her şeyde bir âyet vardır. O âyetler, onun vâhid olduğuna delalet eder.”

Âlim olan o Allah ki kendi kendine nazar buyurdu, mutlak birliğini ve sonsuz tecelli yerindeki kemâl sıfatını ve güzel isimlerini olduğu gibi müşâhade etti ki: “Allah kendisinden başka ilâh olmadığına şahiddir.” Kâdir olan o Allah, kendisine has rahmeti sebebiyle hiçbir şeyi, yaratılanların şekil perdelerinin varlığı ile mahrûm ve perdeli bırakmadı ki: “Rahmetim her şeyi kuşatmıştır.” Sonsuz salât ve selâm, Allah Teâlâ'nın Mukaddes Zâtı'nın nûrunun tecelli yeri ve Allah Teâlâ'nın bütün sıfat ve isimlerinin aynası olan, peygamberlerin sonuncusu Muhammed Mustafâ sallelahu aleyhi ve sellem ve âilesinin ve kendisine tabi olanların ve onun safında yer alanların üzerine olsun ki, her biri Resûlullah ile yüz yüze olduklarından velâyet ayları, nübüvvet güneşinin ışığından nurlarını alıp kemâl derecesine ulaşılar ve velâyet bayrağını yükselttiler. Bundan sonra bil ki: Kerkûk'ün Tâlibân beldesinden Yüce Kâdiriyye yolunun hizmetçisi Şeyh Mahmud'un oğlu Şeyh Ahmed'in oğlu işlerini Allah Teâlâ'ya havâle eden kendi nefsinin her şeyden aşağıda gören, Allah Teâlâ'nın lutf, kerem ve rahmetine muhtaç Abdurrahmân Hâlis, ezel meclisinden dünya hayatına, dünya hayatından âhiret hayatına kadar, kalbinde dervişlerin muhabbet ateşini, başında onların mevlâsının sevdâsını taşımakta, onların risâle ve kitaplarından manevi bilgiler araştırıp mânâlarından istifâde etmekte idi. Ve evliyâların sultânı Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyî'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allah Teâlâ sırrını mukaddes kılın ve ondan razı olsun) dergâhındaki dervişlerinin gönüllerinin yönelmesi bereketi ile mârifetler ortaya çıktı. O mânâlar, lafız tesbihlerinden şimşekler gibi parladı, yüz gösterdi. Hazret-i Gavsü'l-Âzam Muhyî'd-Dîn Abdu'l-Kâdir Cîlî'nin (Allah Teâlâ sırrını mukaddes kılın ve ondan razı olsun) kudsîlik kokusu taşıyan sözleri, onun manevi derecesinin yüceliğinden ve her durumda mülk ve melekût âlemindeki tasarrufundan haber veriyor. Şiir: “Evvilkilerin güneşi battı kayboldu, bizim güneşimiz ebedi olarak yüce felekler üzerinde kalacak ve batmayacak.” 1250 (hicri, kameri) yılının bahâr mevsiminde dervişlerin cenneti andıran meclislerinde Mesnevî-i

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

tasavvufî inceliklerin bir zübdesi gibidir.²⁷ “Şiirlerinin hemen hepsi istisnasız olarak tasavvufî mahiyette olup edebî sanat bakımından büyük bir kıymet

Mânevî’den söz geçti ki, o Mesnevî’nin, Farsça’da Kur’ân olduğunu şöyle buyurdular. “Mevlâna’nın Mesnevî-i Mânevî’si, Farsça’da Kur’ândır. Ben o yüce şahsiyetin peygamber olduğunu söylemiyorum, fakat kitap sahibidir.” Ve her biri bu fakir ve hakire emrettiler ki, herkes mârifetlerin gül bahçesinden o gülü dersin, o kokuyu alsın ve himmetlerinin bereketi, o gül yaprağı ve o temiz dikişli külâh sebebiyle sana ulaşsın. Eğer onun bâkir mânâları, gizlilik köşesinden açıklık sahasına çıkarsa, ibrişim üzerinde dizilmiş, mânâları kapalı düğümler gibi olan o beyitlere manzûm şerh yazmaya uygun vakit görüldü. Her ne kadar benim mevkî ve gücümün derecesi bu büyük ve bu şerefli işe başlamak için kusurlu ve eksikli görüldü ise de, onların emrine uyarak ve işaretlerine itâat ederek yine onların himmetiyle dirâyetim ölçüsünde Mesnevî’nin birinci cildinin evvelindeki 18 beyti şerh ettim ve başlamadan önce bir mukaddime yazdım. O mukaddime, neyin yanıp yakılmasını, ilâhî feyizlerin coşkunluğunu anlatmaktadır. Başarı Allah’dandır.” (Kerkûkî, Kitâbu’l-Meârif, 2-5; Necâtî, Kitâbu’l-Meârif, 2-3)

²⁷ “Kitâbu’l-Maârif fi Şerh-i Mesnevî-i Şerîf’in Mukaddimesi: Bismillâhirrahmânirrahîm. Yâr, ezelden biz ve bensiz Zât’ı ile var idi. Aşk, kendi Zât-ı Akdesine tecellî ediyordu. Onun Zâtı’nın aşığı ve mâşuku yine kendisi idi. Onun Zât’ı üzerinde onun Zâtı’ndan başkası tecellî sâhibi değildi. Aşk, onun kendi güzelliği ile vardı. Bakışı sürekli olarak kendi Zâtı’na idi. Onun Zâtı’na, kendi Zâtı’ndan başkası istekli değildi. Güzelliğine kendi Zâtı’ndan başkası râğbet edici değildi. Bilinmekliğini istemenin gayretinden bir nevâ icad buyurdu. Bu âhengin bir perdesini kudsî nefhası ile demsâz kıldı. O perdenin sadâsını ortaya çıkarınca, âlem yokluk uykusundan uyandı. Her iki âlem, o tek bir sestem meydana gelen bir tecellîdir. Bütün bu fitne ve kavga, o tecellîden zuhûr etmiştir. Âlemin bütün zerrelere baştanbaşa her biri diğer bir misline tutuldu. Renk ile renksiz demsâz olunca bu ve o, yekdiğerinden ayırt edilir oldu. Renksiz olanın tecellîsi, onlara bir renk verdi. Her biri kendi yeteneklerine uygunluk üzere oldu. Renk, renksizin cazbesi ile doldu. Cihanda bazan barış bazan savaş oldu. Onların yokluk renginin karanlığı vaktâ ki ortaya çıktı. Görünmeyen varlığın rengini bilmediler. Gerçi renksiz olan, bâtında kendine çekicidir. Lâkin renk, zâhir olan rengi ister. Pek çok yetenekleri sebebiyle yerlerinde duramayıp her biri kendi işinde hayrân kalmıştır. Her biri hareketlerinde ve duruşlarında hayrân olup kendilerine cebri seçtiler. Biz hepimiz bu rengin ve her yönü üzerimize yokluk seddi olan bu kalenin mahpûsuyuz. Bu dünyâdan olan göz, akıl ve benliğimiz bu ve onun rengine tutkun olarak gezerler. Biz o aydınlığı kör gibi inkâr ederiz. Yokluk karanlıklarından başka bir şey görmüyoruz. Değirmen taşı gibi dönüyoruz. Can suyunun kudretinden ve “Şîm” den habersiziz. Benliğimizin kibrinden yün misâli benlik perdesi dokuyoruz ve kendimizi beğenmemiz sebebiyle gaflet içindeyiz. Biz hep “ne kadar ve nasıl” kaydı ile mahpûsuz, “Nasil, nice sorularının olmadığı makama” giden yolu nasıl, nerede arayacağız. Biz imkân kayıtları içindeyiz. Mutlak şâh tarafına giden yoldan uzağız. Bizim için benlik tuzağını yırtmaya yüceliklere kanat çırpmaya bir kuvvet yoktur. Her biri kendi hâlinde hayrân olup biri geri gelmekte, diğeri ileri gitmektedir. İmkân karanlığı varlığın hicâbı oldu. Varlık, akıl yolu için ayak bağı oldu. Biz hepimiz, benliğimizin arzularına hapsolmuşuz. Benliğimizin tuzağının halkasına ayağımız bağlanmış. Bizim zevkimiz, fikir yürütüşümüz, aklımız, gözümüz, kulağımız, bu mahpûsatın bendidirler ve hislerinden dolayı hayrân olup o sırdan mahrûm kaldılar. Bir kişiden başkası için ki o ezeli yardım, merd kulu için bu zincir ve kaydı keser. Ayıplardan pâk eyler. Sırdan imkân perdesini yırtar. Yokluk karanlığından uzak eyler ve ezeli tecellîlerden nurlandırır. Onun damlası denize ulaşır veya ki deniz onun damlasında hâsıl olur. Onun zerresi güneş ile karşı karşıya gelir. Güneş onun için nûr ve aydınlık saçır. Onun “parça”sı, rabbimizin yardımı ile “bütün” olur. Onun yolunun dikenleri baştanbaşa gül olur. Ne zaman ki parça, kendi bütününe ulaştı. Parçanın şekil ve sıfatından kurtuldu. Bütünün hükmü her bir parçaya olgunluk ve istikâmet verir ki o, Allahu Tealâ’nın hükmü ile bütüne ulaşır. Enbiyâ ve evliyânın cânı gibi ki onların işi ve sözü mukaddes feyz ile dir. Şüphesiz onlar, kendi asıllarına ulaştılar. Her biri kendi bütünleri sebebiyle kâmil oldular. Lâkin bu tene bağlı olmakla mahpûs oldukları için “vâ firkatâ” nârasını vuruyorlar. İmkân çizgisi araya perde olarak girince cân, bütüne ulaşmaktan âciz kalır. Gerçi imkân çizgisi kıdem nûru ile mahvolmuştur lâkin rakamda kalmıştır. İmkân rengi hesabda kaldığı için renksizin yüzü üzerinde perde oldu. Bütün daima kendi parçası için çekicidir. Parça da sürekli olarak bütünü ister. Yani her bir parça ki bütününden ayrılmıştır, kendi aslı yönüne doğru “vâ hasretâ” içindedir. Özellikle bir parça ki onun için bütün gerektir, bütün kendi vaslından ona bir cilve gösterir. Onun aşkının ateşi cânâ düşer. Varlık ve benlik evini vîran eder. Onun gözyaşı dökmesine ve ağlayıp sızlamasına sebep olur. Her an onu dertli ve gamlı yapar. Bu bütün sevinçli olmak, kavuşmak, ayrılık, gam, her an ortaya çıkan

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

taşımakla beraber manevi tesiri itibarıyla halk kitleleri arasında geniş bir yankı uyandırmıştır.”²⁸

Şiirlerini ekseriyetle Farsça olarak yazan Abdurrahmân Hâlis'in (k.s.) Türkçe şiirleri de dîvân edebiyâtının güzîde örneklerini teşkil eder. Farsça olarak yazdığı şiirler; gazelleri, rubâileri ve Nûr Alî'ye, Mağribî'ye, Kassâb'a ve Hâfız'a yapılmış Muhammesleri içermektedir. Farsça şiirleri şekil ve muhtevâ bakımından tasavvuf edebiyâtının şaheserleri arasındadır.²⁹

Türkçe kaleme aldığı şiirleri içinde bir Muhammes sekiz gazel ve üç tane de Fuzulî'nin şiirlerine tahmîs vardır. Dîvânda toplam beş rubâî bulunmaktadır.³⁰

aşkın işlerindedir. Her yerde bir renge kendini gösterir. Âşık, gam ve sevgilinin güzelliğini verir. Her nerede bir coşkunluk ve taşkınlık ortaya çıktı ise orada baş gösteren aşk neşesidir. Meydeki heyecanı, neydeki iniltiyi aşk yaptı. Ölülerini, baştanbaşa diri yapan da aşktır. Aşkı şerh ve beyân etmeyi bilmiyorum. Ben ki hayrânım onun şerhini nasıl söyleyeyim. Bu ayrılık, hicrân, gam ve derdin, bu hasretin, aşk ateşinin, bu nevânın şerhini, bu sadânın ve neyin tesirinin iniltisinin, bu meyin coşkunluğunun şerhini nasıl söyleyeyim. Eğer ders okumak istiyorsan git Mevlânâ Celâleddin'den sor! Bunlar, kendi ayrılık ve aşk hallerinden işârettir. Kendi kavuşma ve ayrılığının misalleridir. Bu hikâye neyin dilinden senin ve benim hakkımda anlatılmıştır.” (Kerkükî, Kitâbu'l-Meârif, 6-10; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 4-5)

²⁸ İsa Çelik. Kâdiriyye Tarikatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahmân Hâlis Kerkükî, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, sayı 38, Erzurum 2008, 165.

²⁹ Dîvânda bulunan Farsça gazellerden üçünün tercümesi: “Ey birâder! Sen bir an benlik gözünü ucub ve kibir perdesinden pak eyle! Vücûd nûrunun her yerde olduğunu gör. O nûr, her der u dîvardan sana aksetmiştir. Gözünü aç ve ondan başkasının varlık sahibi olmadığını gör! Enfûs u ektarda, rû-yi şâhid-i ezelden başkası mütecellî değildir. Onun cilvesi birbiri ardınca gelir amma onda tevvehhüm'ü-tekarrur yoktur. O, mezâhîrde öyle cilvegerrdir ki kesret-i âsardan yüzlercesi 'bir' oldu. Bu sebepten oldu ki vahdet-i vücûd bizim gözümüze ziyade göründü. Yoksa Hâlis'in gözünde binlerce sayılı şeyler 'bir'den başka değildir.” (Kerkükî, Kitâbu'l-Meârif, 27; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 19.)

“Yâ Rab! Ne vakit sahrâ-yı Necef'e müteveccih olsam Necef'in Seyyidi'nin dergâhında murâdımı bulurum. Necef'in âlemâra olan âftâbı doğmadan varlık karanlıklarından kurtulmak zordur. Eğer bir kişi Necef deryâsının suyunun feyzinden bir cur'a bulursa Hızır gibi hayat-ı câvidanda kalır. O başa can feda olsun ki aşk sevdâsı sebebiyle zevk u temennâ-yı Necef'ten bir an bile hâli değildir. Necef'in muallâ dergâhının toprağına baş koyan matlûbundan nasıl mahrûm olur? Ey Hâlis! Pây-i sahrâ-i Necef'te Alî'nin (k.v.) yakınlığı ile şeydâ ve hayrette olduğun o an, ne sevinçli andır.” (Kerkükî, Kitâbu'l-Meârif, 28; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 20);

“Ey Sevgili! Senin aşkının gamından, bütün gece tâ sehere kadar nâle ve feryâd ediyor, ciğer kanımı içiyorum. Kâfidir ki senin ayrılık çölünde şeydâ oldum. Her taş gönülde mecnûnluğuma tesir etti. Ey Cânân! Beni miskîn eyleyen o cevrinin şerhi ve beyânı ikiyüz senede sona ermez. Tâ ki vîrâne gönlümde senin gam hazinen makam tuttu, gerçekten gönül yakut ve güherden daha mülevven oldu. Ey ârif-i hoşyâr! ‘Sefer der vatan’ ol. Seferin sıkıntısını çekmezsen hazine bulunmaz. Hâlis, senin aşkından rusvâ-yı cihân oldu ve henüz senin sevdâ-yı lübbünden gayrı başta hiçbir şey taşıyor.” (Kerkükî, Kitâbu'l-Meârif, 29; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 22.)

³⁰ “Ya Rab! Senin hazretinden başkasına bir yol yoktur, senin dergâhından başka sığınılacak dergâh yoktur, her ne kadar benim günahım kaf dağı kadar olsa da senin rahmetin ve ihsanının önünde saman çöpü kadar değildir.” şeklinde tercüme ettiğimiz rubâî, dîvânın 46. ve 57. sayfalarında bir kelime farkı ile mükerrerdur. 46. sayfadaki rubâînin 4. mısrasında kullanılan “neval” kelimesinin yerine, 57. sayfada aynı rubâînin 4. mısrasında “atâ” kelimesi kullanılmıştır. Tamlamalar “pîş-i nevâl-i rahmet” ve “pîş-i atâ-yı rahmet” şeklindedir. (Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 46-57; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 44-45.); Ziyâüddin Abdurrahmân Hâlis (k.s.), Türkçe şiirlerinde, “fe'ilâtün (fâ'ilâtün)/ fe'ilâtün/ fe'ilâtün/ fe'ilün (fa'lün), mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün, fâ'ilâtün/fâ'ilâtün /fâ'ilâtün /fâ'ilün” vezinlerini kullanmıştır.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Mezkûr eserinin 26. Sayfasında “ve lehû min kelâm-ı Şeyhu’s-Şüyûh Şeyh Abdurrahmân Kuddise sırrahu” ibâresi ile başlayan Dîvân, Farsça, Arapça ve Türkçe şiirleri içermektedir.³¹

Tasavvufun inceliklerine işaret eden, ilahî cezbe ve aşkı dile getiren bu şiirler, edebî sanatlarla memlûdur. Mutasavvıf şairlerin âdeti vechile, bu şiirlerdeki mânevî unsurları, insan aklının tasavvur edebilmesi için, bazı ıstılâhlar kullanılmıştır. Şiirler okunurken, bu ıstılâhların anlamlarının dikkate alınması zarûreti vardır.³²

Hazret-i Abdülkâdir Geylânî’nin (k.s.) menâkıb-ı âlîlerini içeren Arapça *Behçetü’l-Esrâr* kitabını Türkçe’ye çeviren Hâlis, 19. yüzyıl Türk edebiyâtının

³¹ “Ya ğazâle’l-Hay ya zabye’l-livâ! Gözlerinin hicrinden kalbim püryân oldu. Âşıkları hevâ ile cehlen ayıplayan, eğer hevâyı bilseydin ayıplamayı bırakırdın. Ey visâli ile ihsanda bulunan, ihsân eyle! Muhakkak ki aşkın şiddetli ateşinden cismim eridi. Âşıklar için tâat menzili, geceleyn inleme, seherde âh u nevâdır. Cânânın câh u istiğnâsı için, onun küyinde yüzlerce binevâ düşse ne gam! Ey Hâlis! Aşk derdinden olan hâtrâtın, tabibler indinde nasıl devâ kabul eder!”; Bu gazelin ilk üç beyti Arapça kalan üç beyti farsçadır; (Kerkûkî, Kitâbu’l-Meârif, 56; Necâtî, Kitabu’l-Meârif, 54)

³² “Gayb ilimlerinin gizli mânaları, izzet perdesi ile örtülü bulunduğu binâen, tasavvuf yolunda gidenlerin kudsî sırlarını akıllara telkin edebilmek ve yaklaştırabilmek için, sûfiyye hazerâtı, hislerle anlaşılabilen şeylere delâlet eden ve bilinen lafızlar ile gizli mânalar arasında tenâsübe riâyetle husûsi işaretleri tedvîn eylemişlerdir. Aşağıdaki kavramlar, Şemsüddîn-i Tebrizî, Mahmûd Şebüsterî, Hâfız Şirazî gibi eâzım-ı sûfiyyenin kudsî eserlerindeki aslî maksadın anlaşılmasına hizmet etmesi cihetinden, sûfiyye kitaplarından iktibâs edilmiştir.

Bâzu: Sâlikin ilahî cezbelerden kuvvet bulması

Bülbül: Âşık

Büt: Seyr ü sülûkun müntehası olan yüce matlûb, yüce maksad

Cevgân: Kaza ve kader

Çeşm: Murâkabât-ı İlâhiyyeye nazar

Dest: Vahdâniyetin âsârından tecelli eden tasarrufât-ı ulviye

Destâr: Âsâr-ı sun’-ı ilahîye

Deyr: Halveti talep etmek

Ebrû: Makam-ı kurb ile talibin maksadı

Gamze: İstiğnâ, serzeniş

Gül: Şâhed-ı hakîki

Gülistân: Müşâhede mahalli

Harâbât: Tevhîd-i mahz, beşerî özelliklerden kurtuluş.”

Kalem: Kaza ve kaderin cereyân ahkâmı

Küy: Teslim ve inkıyâd

Meyhâne: Dergâh, aşkın pazarı, aşkın pazarında aşkı best ve neşr eylemek

Müjgân: Vârid-i kahr

Nefs: Ehl-i îmânın sebep-i câvidanisi olan rûh-i kudsiyan

Pir-i Mugan: Mürşîd-i kâmil

Reftâr: Rif’at ve ulvî mertebeler

Ruh: Tecellî-i Cemâl-i İlâhî

Sireşk: Âsar-ı hüzn

Şarap: Aşk ve muhabbet

Zühd: Mâsivâyâ muhabbeti terk etmek

Zülf: Tecellî-i Celâl-i İlâhî

Zünnâr: Hizmeti akd ü iltizâm etmek

(Ceride-i Tasavvuf, 31, 4-6, Necâtî, Kitabu’l-Meârif, 84)

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

güzîde örneklerinden birini ortaya koymuştur. Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin (k.s.) nesirde kullandığı Türkçe edebî üslûbunu, onun bu eserinde müşâhede etmek mümkündür. Eserin giriş kısmının sâdeleştirilmiş hâli aşağıda verilmiştir:

“Bu kitap Allah’a ulaşan kâmil velîlerin başı, âriflerin önderi, Abdülkâdir Geylânî'nin (Allah aziz sırrını mukaddes kılsın) fazîlet ve üstünlüklerini anlatan ‘Behcetü'l-Esrâr’ adlı eserin, Allah’a giden yolcuların önderi ve ariflerin özü Ahmed el-Kâdirî'nin oğlu Abdurrahmân Hâlis’in lisânından tercümesidir. (Allah ikisinin de sırlarını mukaddes kılsın.) Bismillâhirrahmânirrahîm. Hiçbir ölçü ile ölçülemeyecek kadar çok hamd ü sena, kullarına çok ihsân edici olan yaratıcı Allah Teâlâ Hazretleri'ne lâyıktır ki, o Allah (c.c.), âlemlerin övücü kerem sâhibi Hz. Muhammed'in (a.s.) varlığını ‘*Sen olmasaydın, Sen olmasaydın*’ felekleri yaratmazdım’ kaftanı ile kâinâtın yaratılışına gizli bir sebep kılmış, peygamber olarak gönderiliş kandilinin nûru ile alçaklık alâmeti olan Allah’a (c.c.) ortak koşma bozukluklarının karanlığının aydınlanmasına vâsita yapıp, peygamberlik kandilinin ışığının devamlılığını, aydınlık sıfatlı âlimlerin ve makâmı yüce kâmillerin varlığına bağlamıştır.

Binlerce dua ve selâm, makâm-ı sîdretü'l-müntehâ olan Hz. Muhammed (s.a.v.) üzerine saçılınsın ki, İslâm dininin kıyâmete kadar ebedî kalmasını ve mahşer günü, günahkâr ümmetlerin afv ve mağfiretini, daha dünyâyâ gelir gelmez iki cihanın en önemli arzusu sayıp, ‘ümmetim ümmetim!’ diyerek hâcetleri yerine getirici olan Allah Teâlâ’ya arz etmiştir. Ve Rasûlullah’ın (a.s.) ashâbına da çok dualar ola ki, ‘ashâbım yıldızlar gibidir, hangisine uyarmanız doğru yolu bulursunuz’ övgüsüne nâil olmuşlar, her iki âlemde de mutluluğu bulmuşlardır. Besmele, Allah’a hamd ve Rasûlullah’a (s.a.v.) salevattan sonra bil ki: Mahmud el Kâdirî'nin oğlu, Ahmed’in oğlu, el-Mufevviz billâh ile lakaplanmış, mahlası ‘Hâlis’ olan bu fakîr, hakîr, hâli perişan Abdurrahmân, 1231 senesi Rebîü'l-Evvel ayında şu şekilde sözünü beyân eder ki: Cenab-ı Nûr Ali Bahş (k.s.) tarafından Hazret-i Kutbu'r-Rabbânî Gavsü's-Semedânî Abdülkâdir Geylânî'nin (k.s.) yüce menkıbeleri hakkında yazmış olduğu, gönüller açan ‘Behce’ adlı eserinin üstün özelliklerinin kolay anlaşılabilir, saf gönüllü sâdıkların edeb elde etmek için kerâmetlerin lezîz özsuyundan irfân kâsesi ile içip Kâdirî Hânedânı hakkındaki bağlılık ve arzu kuvvetinin günbegün artması ve gelen aşk ateşinin alevlerinin inatçı nefsin

kötülüklerini yakması düşüncesi ile kadri yüce babam ariflerin önderi Cenâb-ı Ahmed Hazretleri tarafından, Arapça lisanının anber kokulu elbisesini, Türkçe'nin altın tellerle işlenmiş elbisesine tebdil edilerek tercümesinin yapılması, bu güçsüz omuzlarıma yüklenip tarafıma verildi. Beni bu işe mecbûr eden ol velînin şerefli emirlerine boyun eğerek ve kudsî nefeslerinin bereketine dayanarak sermayemin kıtlığı ile birlikte bu eserin tercümesine başladım. Başarı Allah'tandır.”³³

‘Behcetü'l-Esrâr Tercümesi’ adlı eser, alelâde bir tercüme değil, her satırında edebî sanatların zerâfet ve dekâikini görebileceğimiz ve ancak kudretli ve gönül ehli bir edîbin dilinden zuhûr edebilecek üslûbun hâkim olduğu güzîde bir edebiyat nümûnesidir.³⁴

Şiirleri izah ederken belki de alışılmışın dışında bir yol izleyerek bazı tasavvufî terimleri sadeleştirmeden olduğu gibi bıraktık. “Mâna, şairin kalbindedir” sözü gereğince, alelâde şiirlerin dahî mânâsı tam olarak ortaya koyulamazken, Abdurrahmân Hâlis (k.s.) gibi bir pîr-i azamın, ilâhi hakikatleri terennüm eden edebî sanatlarla dolu eşâr-ı âliyyelerini ve yüce mânevî hallerini anlatan akvâl-i seniyyelerini kelimelerin dar kalıplarına sığdırmaya gönlümüz razı olmadı. Onları okuyucunun manevi derecesine göre alacağı hazza bırakmayı daha anlamlı bulduk.

Abdurrahman Hâlis Kerkûkî'nin (k.s.) Türkçe Şiirleri:

³³ Kerkûkî. Behcetü'l-Esrâr, 2-3; Necâtî, Behcetü'l-Esrâr, 1-2.

³⁴ “Bazı Meşâyihın, O Hazretin zuhûrunu ve ‘Bu ayağım bütün evliyânın boynu üzerindedir’ sözünün ondan sâdır olacağını önceden haber vermeleri bahsi: Dakika-sincân-ı ehbâr-ı evliyâ, şeyh-i kibâr ve mürşîd-i büzürkvâr, mâlikiyyül mezheb, Zeynü'd-Din Ebu'l Hasan Ali İbnü Ebi Muhammed bin Abdillâh bin Ebi Bekir bin Ebi Tâlib el Mağribî el-Havâsiri'den ki mevlîdi ve mahâl-i terbiyesi Kâhire-i Mısır ve Künyesi İbnü'l-'Alâ idi, rivâyet eylemiştir ki: Şeyh-i Müşarunileyh Hazretleri buyurmuş kim bâzı meşâyih ve fukahâ ki biri Şeyh Ebûbekir Şiblî'dir ki menşei belde-i hüdâdiyyedir, buyurmuşlar ki: ‘bir gün Şeyh Ebûbekir Havâzin Hazretleri, meclisinde bâzı evliyâların zikrin ederken evâhir-i kelâmı, zaman-ı müstakbelde acemden Abdülkâdir nâmında bir kimesne zuhûr edüp meskeni Bağdat olarak o denlü bârigâh-ı ehadiyyete mütekarrib ve Cenâb-ı Risâlet-meâb salallahu aleyhi ve sellem manzûr ve müntesib ola ki ‘Bu ayağım, bütün evliyânın boynu üzerindedir’ tekellümüne taraf-ı Rabb-i Celîl'den me'mûr olup eyyâm-ı saâdetinde kâin âmme-yi evliyâ emrine inkıyâd ederler’ deyu buyurmuşlardır. (Kerkûkî. Behcetü'l-Esrâr Tercümesi, 4-8; Necâtî, Behcetü'l-Esrâr, 4-9.)

“Bir cemâat-i nücûm-ı hüdâ ve e'lâm-i pişvâ kaddesellahu Teâlâ esrârahum, o meclis-i behişt eniste, üstâd-ı hikemâmûz Cenâb-ı Abdülkâdir den sebekhân-ı ilm-i ledün ü mecmûadan mezâyâ-yı emrîkün olmakta iken, neş'e-i sahbâ-yı sâğar-ı tecelliden nâşi bâlâ-yı minberde Cenâb-ı Gavsiyyetpenâh'dan na'râ-i ‘kademî hâzihî alâ rakabet-i küll-i veliyyillâh’ sâha-i pîra-yı sudûr olmakla, fi'l-Fevr Şeyh Hîti kim emâme-i sübha-i huzzâr-ı meşâyih idi, yerinden pürtâb-ı şevk olarak mânende-i duâ-yı müstecâb bâlâ-yı minbere suûd idüp kadem-i mübârek-i cenâb-ı Şeyhi kim ğubârı mütemennâ-yı efsur-i pâdişâhâne idi, kürsî-i rakabesi iderek zeyl-i saâdetmeâblerine teşebbüs eyledikte, kâffe-i evliyâ bu tarik-ı tetâbi' ile zemzeme-i sübh-ı ‘tellâhi lekad âserakellahu aleynâ’ olarak kerden-i itâatlerin zir-i pâ-yi çerhsâ-yi Hazret-i Şeyh'e best eylediler.” (Kerkûkî. Behcetü'l-Esrâr Tercümesi, 11; Necâtî, Behcetü'l-Esrâr, 11-12.)

1. ‘Acabâ dehre salan şûr-i kıyâmet bu mudur
2. Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i ‘aşkıncün harâb ettim
3. ‘Aşk olup rûz-i ezelden sâkî-i peymânemiz
4. Bu kimdir şevketiyle rahş-ı nâz üzre süvâr olmuş
5. Safâ-yı kalbe hüsn-i âlem ârâdan cilâ göster
6. Hûblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş
7. Şâh-ı iklim-i velâyettir gürûh-ı Kâdirî
8. Vuslat-ı yâr isteyen hicrâna katlanmak gerek
9. Buhâr-ı âteş-i gamla gönül mir’ât-ı jenk oldu
10. Âteş-i ‘aşkın fûrûzan olsa âşık nâr olur
11. Böyle mahmûrum ki bilmem bâde-i hamrâ nedir
12. Hayli müddettir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz³⁵

1. MUHAMMES

‘Acabâ dehre salan şûr-i kıyâmet bu mudur

‘Âleme şu’le viren ‘ârız u kâmet bu mudur

Mest idüp câzib-i erbâb-ı kerâmet bu mudur

‘Acabâ gönlümü sayd eyleyen âfet bu mudur

Beni mecrûh u perîşân iden âfet bu mudur

Perde-i rûyin açup cilve virür ‘âşıkına

Gizli söyleşmek ile sırr diyor ‘âşıkına

İtürüp gamze-i şehlâsı urur ‘âşıkına

Gülüp aldatmağile gör ne kılur ‘âşıkına

*Âh Hallâk-ı ezel viridiği ‘âdet bu mudur.*³⁶

³⁵ Türkçe Şiirlerden on tanesi, Abdurrahmân Hâlis’in (k.s.) Dîvânı’nda yer almaktadır. “Vuslat-ı yâr isteyen hicrâna katlanmak gerek” ve “Buhâr-ı âteş-i gamla gönül mir’ât-ı jenk oldu” mısraları ile başlayan şiirler, Dîvân’da bulunmamaktadır. Bu şiirler, Kerkük Şairleri adlı eserden alınmıştır. Terzibaşı bu eserinde, adı geçen şiirlerin Dîvân’da bulunmadığını bir yazma mecmûâdan alındığını ifade etmektedir; Ata Terzibaşı, Kerkük Şairleri, (Kerkük: Cumhuriyet Matbaası, 1968), 2: 66-68.

³⁶ Kerkükî, Kitabu’l-Mearif, 57; fe’ilâtün (fâ’ilâtün)/ fe’ilâtün/ fe’ilâtün/ fe’ilün (fa’lün).

Açıklaması:

Acaba dünyayı tutan kıyamet gürültüsü bu mudur
Alemi aydınlatan yüz ve boy bu mudur
Kerâmet sâhiplerini mest ederek cezbeden bu mudur
Acabâ gönlümü avlayan güzel bu mudur
Beni yaralı ve perîşân eden güzel bu mudur

Cemâlinin perdesini açıp âşıkına cilve verir
Gizli söyleşmekle âşığına sırr verir
Edâlı bakışı, âşığını mahvederek vurur
Gülüp aldatmakla bak âşığına neler yapar
Ah! Ezeli Yaratıcı'nın verdiği âdet bu mudur

2. GAZEL

*Nigârâ! Mülk-i cismim kenz-i aşkınçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim*

*Derûn-i sînemi pâk eyledim ağyâr nakşından
Gönül kâşânesin 'aşk-ı râhınçün müstetâb ettim*

*Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuâ'ından
Tenim baştanbaşa cevâle-i mevc-i serâb ettim*

*Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem ma'zûr tut zâhid
Ki ben meyhanede pîr-i mugâna intisâb ettim*

*Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anınçün 'âlem içre 'aşk-ı hüsnün intihâb ettim*

Cenâb-ı sakf-ı gerdûne ulaşıa himmetim nola

Ki ‘ömrüm sarf-ı râh-ı bir şeh-i ‘âlicenâp ettim

Medâris içre Hâlis görmedim ben ‘aşk sevdâsın

*Anıñçün ‘ilmimi meyhânedede rehn-i şarâb ettim.*³⁷

Açıklaması:

Ey Sevgili! Beden ülkemi aşkının hazinesi için harâb ettim

Onu, kalbimde canımın yerine koydum

³⁷ Kerkûkî, Kitabu'l-Meârif, 57-58; Necâtî, Kitabu'l-Meârif,60; Şiir, mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün veznindedir; Cerîde-i Tasavvufun Başmuharriri Şeyh Safvet bu gazeli tahmîs etmiştir:

“Muhabbet âleminde kendi kendimden hicâb ettim
Açıldım cism ü cân ü kalbime bir bir itâb ettim
Tarik-i aşkta bünyâd-ı hestîyi türâb ettim
Nigârâ mülk-i cismim kenz-i ‘askıñçün harâb ettim
Anı cânım yerine kalbde nâib-i menâb ettim
Açıldı perde-i zulmet nigârın tâb-ı rahşından
Gönül kandı tecellâ-yı cemâl-i feyz-i bahşından
Tecerrüd eyledim yekser cihânın arş ü ferşinden
Derûn-i sinemi pâk eyledim ağıâr nakşından
Gönül kâşânesin aşk-ı ruhıñçün müstetâb ettim
Fenâ-yı aşka irdim cezbe-i vaslın simâından
Serâpâ gark-ı nûr oldum hicâbın irtifâından
Tutuştum serteser berk-i cemâlin iltimâından
Beyâbân-ı talebde pertev-i hüsnün şuaından
Tenim baştanbaşa cevvalê-i mevc-i serâb ettim
Şuûn-i hilkatî sertâbeser makdûr tut zâhid
Bu âlemde harâbat ehlini mağfûr tut zâhid
Beni ol zümre-i mestânede mecbûr tut zâhid
Şarâb-ı nâbe ger meyl eylesem ma'zûr tut zâhid
Ki ben meyhânedede pîr-i muğâna intisâb ettim
Bahâristan-ı dehri kapladı âvâze-i gulgul
Ki yoktur ravzâ-i imkânda zülfün gibi sünbül
Gülistân üzre aksin gördü şeydâ oldu hep bülbül
Cihânın gülşenine gelmemiş hüsnün gibi bir gül
Anıñçün âlem içre ‘aşk-ı hüsnün intihâb ettim
Tutarsa âlem-i imkânı sıyt u şöretim nola
Tasarrufta teâli itse feyz ü kuvvetim nola
Rumûz-ı arş ü ferşe vâkîf olsa fikretim nola
Hubâb-ı sakfı gerdûne ulaşıa himmetim nola
Ki ‘ömrüm sarf-ı râh-ı bir Şeh-i ‘âli Cenâb ettim
Hakîkatten Cenâb-ı Pîrim sundukta sahbâsın
Bitirdi suhfe-i hâtırda kıyl ü kal kavgasın
Gözetme onda Safvet zevk-i ruhânî temaşâsın
Medâris içre Hâlis görmedim ben ‘aşk sevdâsın.”
Anıñçün ilmimi meyhânedede rehn-i şarâb ettim. (Şeyh Saffet, *Cerîde-i Tasavvuf* (Edebiyât-ı Sûfiyye), 2
Recep 1329/15: 8; Necâtî, Kitabu'l-Meârif, 82.)

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Derûnumu, senden gayrısının nakışlarından temizledim
Gönlümü, aşkının gamı için hoş eyledim
Talep çölünde, hüsnünün parlaklığının şu'âsından
Vücudumu, baştanbaşa hareketli serap dalgası yaptım
Ey Zâhid! Allahu Teâla'nın feyzi'ne meyledersem beni mâzur gör
Ki ben dergâhta, bir kâmil mürşide intisâb ettim
Cihânın gül bahçesine, senin hüsnün gibi bir gül gelmemiş
Onun için bu âlemde güzelliğinin aşkını seçtim
Himmetim, feleklerin çatısındaki damlalara kadar ulaşıya ne çıkar
Ki ömrümü, katı yüce bir Pâdişahın yolunda sarf ettim
Ey Hâlis! Medreseler içinde aşk arzusunu görmedim
Onun için ilmimi, dergâhta Allah Teâlâ'nın feyzine karşılık rehin bıraktım.

3. GAZEL

'Aşk olup rûz-i ezelden sâki-i peymânemiz

'Âlemi kaugâya salmış na'ra-i mestânemiz

'Âlem-i candan şarâb-ı vasıldan mest olmuşuz

Sırr-ı vahdettir hemîşe bâde-i meyhânemiz

Mazhar-ı nûr-i cemâlin kiblemdir 'âşıklara

Ol cemâlin pertevinden ka'bedir büthânemiz

Matla'-ı her zerreden tâbân olup ol âfitâb

'Aşk çeşmiyle temâşâ eyleriz cânânemiz

Rind ü rüsvâ-yı kalender meşreb olduk 'aşktan

'Âlemi baştanbaşa tutmuş bizim efsânemiz

*Şem u gül çünkü mazharlardır ol cânâneye
Gönlümüz bülbül olup canlar olup pervânemiz*

*Dâm-ı zülfün dane-i hâlin olup zincîrimiz
Yoksa yoktur âlem-i dünyâda âb ü dânemiz*

*Nice yıllardır ki Hâlis hicr ile zulmettedir
Şimdi feyz-i vasıldan rûşen olup kâşânemiz.³⁸*

Açıklaması:

Ezel gününden beri gönül kadehimizi dolduran aşktır
Mest oluşumuzun haykırışı âlemi kavgaya tutuşturmuştur
Gönül âleminde Hakk'a vuslat şarabından mest olmuşuz
Dergâhımızın feyzi, her zaman vahdet sırrıdır
Cemâlinin nûrunun zuhur ettiği yer âşıkların kiblesidir
O cemâlin ışığından kalbimiz, Ka'be olmuştur.
O güneş her zerreden doğup parlamıştır
Biz, o padişahın evi olan gönlümüzü aşk gözü ile seyrederiz
Aşk yüzünden rind ve kalender meşrep olduk
Bizim akıl almaz hikâyemiz, âlemi baştanbaşa tutmuştur
Şem' ve gül, o güzel'in zuhur ettiği yerlerdir
Bizim gönlümüz bülbüldür, canlar da pervânemizdir
Zülfün tuzağı ve benlerinin dâneleri, zincîrimiz olmuştur
Bunlardan başka, yeryüzünde rızığımız yoktur
Nice yıllardır ki Hâlis, ayrılık ve zulmet içindedir
Şimdi gönül sarayımız Hakk'a vuslat feyzinden parlamıştır.

4. GAZEL

³⁸ Kerkükî, Kitabu'l-Mearif, 58; fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

*Bu kimdir şevketiyle rahş-ı nâz üzre süvâr olmuş
Sanursın cilvesinden kim kıyâmet âşikâr olmuş*

*Külâhın kiç koyup perçemlerin ruhsâra dağıtmış
Gül üzre sümbülüstandan acep bir nevbâhâr olmuş*

*Kaddi bir servdir kim gülşen-i hüsne safâ virmiş
Ana erbâb-ı aşkın gözyaşından cüybâr olmuş*

*Alup meydân-ı hüsnü tavk-ı sancâk-ı melâhatle
Sipâh-i hûblar üzre emîr-i namdâr olmuş*

*Seni Hâlis ne tenhâ sûz-i aşkın kalb-i dâğ itmiş
Bu âteş içre çok erbâb-ı himmet dâğdâr olmuş.³⁹*

Açıklaması:

Bu kimdir, heybetiyle gösterişli bir naz atı üzerine binmiş
Cilvesinden sanırsın ki kıyamet âşikâr olmuş
Külâhını eğri koyup perçemlerini yanağına dağıtmış
Gül üzerindeki sümbül bahçesinde hayret verici bir ilkbahar olmuş
Boyu bir servdir ki güzelliğin gül bahçesine safâ vermiş
Aşk ehlinin ona olan gözyaşından ırmak oluşmuş
Güzel yüzlülüğün sancağının kudreti ile hüsn meydanına çıkıp,
Güzel askerler gibi namlı bir kumandan olmuş
Ey Hâlis! Aşkın ateşi sadece seni kederlendirmemiş
Bu ateş içinde çok himmet ehli eleme boğulmuş.

5. GAZEL

³⁹ Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 60; mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün/mefâ'îlün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Safâ-yı kalbe hüsn-i 'âlem ârâdan cilâ göster
Cefâ-yı derd-i hicre nûr-ı vaslından devâ göster

Cemâlin saykalinden sil ğubâr-ı dîde-i kalbin
Visâlin görmeye âyine-i gîtî nümâ göster

Vefâdâ ben ezelden itmişim peyvendini mîsâk
Kerem kıl sen inâyet kûşesinden bir vefâ göster

Kemâl-i sırr-ı hüsnün devr ider zerrât-ı âlemde
Bize ol sırrı görmekçün likâdan bir ziyâ göster

Harâbât ehlinin bezminde câm-ı vasldan cânâ
Bu gamlı müflise bir cür'adan nûr-ı likâ göster

Vücûdum lücce-i esrâr-ı aşkından fenâ görmüş
Likânın pertevinden ol fenâdan bir bekâ göster

Aritmiş bûte-i aşkında Hâlis kalbinin misin
Haber virmek için iksîr-i nazardan kimyâ göster.⁴⁰

Açıklaması:

Kalb safasına, âlemi süsleyen güzelliğinden cilâ göster
Ayrılık derdinin cefasına, kavuşma nûrundan devâ göster
Kalb gözünün tozunu, cemâlinin cilâ vericisinden sil
Vuslatını görmeye, cihâmı gösteren bir ayna yap
Vefâ konusunda, ben ezelden yemîn akdi yapmışım
Sen de inâyet köşesinden kerem kıl bir vefâ göster

⁴⁰ Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 60; mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün/ mefâ'îlün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Güzelliğinin olgun sırrı, âlemin zerrelerinde dolaşır
O sırrı görmek için bize vuslatından bir ziyâ göster
Ey Sevgili! Harâbat ehlinin meclisinde vuslat kadehinden
Bu gamlı müflise aşk şarabının bir damlasından vuslat nûrunu göster
Varlığım aşkının sırlarının çokluğundan fena buldu
Sana vuslatın parlaklığı ile o fenâdan bir bekâ göster
Hâlis, aşkının potasında kalbinin madenini arıtmış
Haber vermek için, onu arıtan nazardan bir ilim ver.

6. GAZEL

*Hûblar rûyinde hüsnün âşikâr eylemiş
Âşıkın çeşminden öz hüsnün temâşâ eylemiş*

*Rûyin üzre zülf-i meşkînin selâsil bağlayıp
‘Âlemi divâne-i zincîr-i sevdâ eylemiş*

*Mevkûb-ı hüsnün sığınmaz ‘âlem-i âfâkta
Ben acep kaldım gönülde nîce me’vâ eylemiş*

*Mâh-veşler sûretinden gösterir ruhsârını
Her bakan ‘âşıkları mecnûnu u rüsvâ eylemiş*

*‘Aşk sevdâsında Hâlis ilm ü aklından geçip
Âferîn olsun bu kânûna ki inşâ eylemiş.⁴¹*

Açıklaması:

Hüsnünü, güzellerin yüzünde âşikâr eylemiş
Âşıkın gözünden kendi öz hüsnünü seyretmiş

⁴¹ Kerkükî, Kitabu'l-Mearif, 61; fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Yanağının üzerinde misk kokulu zülfünü zincir yapıp
Âlemi sevdâ zincirinin divânesi eylemiş
Güzelliğinin kâfilesi ufuklara sığmaz
Ben hayrette kaldım gönülde nasıl yurt edinmiş
Cemâlini ay yüzlülerin sûretinden gösterir
Her bakan âşıkları mecnûn ve rüsvâ eylemiş
Aşk hevesinde Hâlis ilim ve aklından geçip
Bu kâideye aferin olsun ki inşa eylemiş.

7. GAZEL

*Şâh-ı iklîm-i velâyettir gürûh-ı Kâdirî
Râh-ı aşkıta, zü'l-kerâmettir gürûh-ı Kâdirî*

*Cümle erbâb-ı tarîkat bülbül-i şûrîdedir
Anlara bâğ-ı letâfettir gürûh-ı Kâdirî*

*Dâmenin tutmuş bular Sultân Abdülkâdir'in
Mazhar-ı lutf u hidâyettir gürûh-ı Kâdirî*

*Gavs-ı Muhyiddîn ihyâ eylemiş dîn-i nebîyi
Revnâk-ı dîn-i risâlettir gürûh-ı Kâdirî*

*Küntü kenzen kapısını men aref miftâh ile
Feth iden şâh-ı velâyettir gürûh-ı Kâdirî*

*Dâhil ol var ol gürûha bî-teemmül Hâlisâ
Sâhib-i emn ü emânettir gürûh-ı Kâdirî.⁴²*

⁴² Kerkükî, Kitabu'l-Mearif, 64; fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Açıklaması:

Kâdirî topluluğu, velayet ülkesinin şahıdır
Kâdirî topluluğu, aşk yolunda keramet sahibidir
Cümle tarikat ehli, hâli perişan bülbüllerdir
Kâdirî topluluğu, onlar için hoş bir bağıdır
Bunlar, Sultan Abdülkadir'in eteğini tutmuşlar
Kâdirî topluluğu, hidayet lutfuna erişmişlerdir
Gavs Muhyiddin, Nebi'nin (s.a.v.) dînini ihyâ eylemiş
Kâdirî topluluğu, risâlet dîninin parıltısıdır
'Küntü kenzen' kapısını, 'Men aref' anahtarı ile
Açan, velâyetin şahıdır, Kâdirî topluluğu
Ey Hâlis! Hiç düşünmeden o topluluğa var dâhil ol
Kâdirî topluluğu, emîndir ve emânete sahiptir.

8. GAZEL

*Vuslat-ı yâr isteyen hicrâne katlanmak gerek
Merhem-i yâr isteyen peykâne katlanmak gerek*

*Her kim ister aşk meydanında erlik göstere
Başını top eyleyüp cevâne katlanmak gerek*

*Gün gibi çekmek gerek her dem bulutlar kahrını
Ay gibi bedr olmaya noksâne katlanmak gerek*

*İster isen bir Züleyha, tal'at ile yâr ola
Yûsuf-ı Mısrî gibi zindâne katlanmak gerek*

İster isen Hâlisâ kâmunca ola her işin

*Yar-ı tab-ı cahil-i nâdâne katlanmak gerek.*⁴³

Açıklaması:

Sevgiliye kavuşmayı isteyen ayrılığa katlanması gerekir

Yarasına merhem isteyen okun temrenine katlanması gerekir

Her kim aşk meydanında erlik göstermek isterse

Başını top eyleyip oyunda topa vurulan çomağa katlanması gerekir

Her zaman gün gibi bulutların kahrını çekmek gerekir

Ayın on dördü gibi olmak için noksâna katlanmak gerekir

Ey Hâlis! Her işinin arzu ettiğin gibi olmasını istersen

Bilmeyen, cahil tabiatlı yâre katlanmak gerekir.

9. GAZEL

Buhâr-ı âteş-i gamla gönül mir'âtı jenk oldu

Hayâl-i tîr-i müjgânın dile zahm-ı Frenk oldu

Cebîninde nedir çîn-i sitem ey Rüstem-i âlem

Boyanmış gamzeler kana acep kimlerle cenk oldu

Nice tozlar kopardı rûzgâr-ı fitne-i âlem

Açılmaz çeşm-i giryânım cihan başıma teng oldu

Nedir sende bu şerm u mestlik ey gözleri şehîlâ

Kızarmış gül ruh-ı lâlin şerâb-ı lâle renk oldu

Ricâlar eyleyup kılsa niyâz-ı bûs-ı ruhsârın

*Terahhüm eylemez Hâlis, dil-i dildâr senk oldu.*⁴⁴

Açıklaması:

⁴³ Terzibaşı, Kerkük Şairleri, 2: 66; fâ'latün/ fâ'ilatün/ fâ'ilatün/ fâ'ilün.

⁴⁴ Terzibaşı, Kerkük Şairleri, 2: 68; mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün/ mefâ'ilün.

Gam ateşinin buharı ile gönül paslı bir ayna oldu
Kirpiklerinin okunun hayali gönle Frenk yarası oldu
Alnında nedir bu sitem kıvrımları ey cihan pehlivânı
Ganzeler kana boyanmış acabâ kimlerle cenk oldu
Âlemin fitnesinin rüzgârı nice tozlar kopardı
Ağlayan gözlerim açılmaz cihan başıma dar oldu
Ey gözleri güzel! Nedir sendeki bu utanma ve kendinden geçiş
Kırmızı gül yanakların kızarmış, kırmızı şaraba renk oldu
Yanağını öpme niyazı ile ricâlar eylesen
Ey Hâlis! Merhamet eylemez, sevgilinin gönlü taş oldu.

FUZÛLÎNİN GAZELLERİNE TAHMİSLER

10. MUHAMMES

*“Âteş-i aşkın fîrûzân olsa âşık nâr olur
Hüsnünü âyine-i dilde gören hûşyâr olur
Her zaman gördükçe âşık gözlerin humâr olur
“Hüsnün oldukça füzûn, aşk ehli artık zâr olur
Hüsn ne miktar olursa aşk ol mikdâr olur”*

*Cilve-i hüsnün gören âşıktır vü divânedir
Kâbe vü puthaneyi fark eylemez etvârdan
Zâhidâ men eyleme şeydâları dîdârdan
“Cennet için men’ eden âşıkları didârdan
Bilmemiş kim cenneti âşıkların dîdâr olur”*

*Bilmemiş vâiz ne mazhârdır olur aşk ehlinin
Yoksa her lahzâ salardı ehl-i aşka mislinin
Düşmese sevdâya bilmez kadr-i zevk-i vaslının
“Zâhid-i bî-hod ne bilsin zevkini aşk ehlinin*

Bir aceb meydır mahabbet kim içen hüşyâr olur”

*Aşk ilminden olur esrârdan âşık fehîm
Ateş-i aşk içre toprak olmasa olmaz selîm
Eyleme âşıkların derdine dermân Ey Kerîm
“Aşk derdinden olur âşık mizâc-ı müstakîm
Âşıkın derdine dermân etseler bîmâr olur”*

*Âşık-ı rüsvâ çeker sevdâ-yı aşkın cevri
Lezzet-i didârı bilmez çekmeyenler hicri
Lücce-i aşkında Hâlis zâyî’ etti ilmîni
“Aşk sevdâsına sarf eyler Fuzûlî ömrünü
Bilmezem bu hâb-ı gafletden kaçan bîdâr olur.”⁴⁵*

Açıklaması:

Aşkın ateşi parlarsa âşık ateş olur yanar
Güzelliğini gönül aynasında görenin aklı başına gelir
Âşık, her ne zaman güzelliğini görse gözleri mest olup kendinden geçer
Senin güzelliğin arttıkça âşıkların ağlayıp inlemeleri daha çok artar
Güzellik ne kadar olursa aşk da o kadar olur

Güzelliğinin tecellisini kapıdan ve duvardan görenler
Tavır ve hallerinden Ka’be ile büthaneyi fark edemez
Ey Zâhid! Çılgın âşıkları sevgilinin cemâlinden men etme
Cennet için âşıkları sevgilinin cemâlinden men eden
Bilmemiş ki âşıkların cenneti bizzat sevgilinin cemâlidir

Vaaz eden kişi aşk ehlinin neye mazhar olduğunu bilmemiş

⁴⁵ Kerkükî, Kitabu’l-Meârif, 59-60; fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilâtün/ fâ’ilün.

Eğer bilseydi her an kendini bütünüyle aşk ehline salardı
Sevdâya düşmeyen vuslat zevkinin değerini bilmez
Kendinden geçmiş zâhid aşk ehlinin zevkini ne bilsin
Muhabbet öyle acâib bir şaraptır ki onu içenin aklı başına gelir

Âşık, aşk ilmi sayesinde sırlara karşı ziyade anlayışlı olur
Toprak, aşk ateşi içinde olmasa ayıp ve kusurlardan beri olamaz
Ey hekim! Âşıkların derdine derman eyleme
Âşığın mizacı, aşk derdi ile sağlıklı bir yapıya kavuşur
Âşığın derdine derman etseler âşık hasta olur

Aşk arzusunun cefasını, halkın diline düşmüş âşık çeker
Ayrılığını çekmeyenler sevgilinin cemalinin lezzetini bilemez
Hâlis, aşkın uçsuz bucaksız denizinde ilmini kaybetti
Fuzûlî ömrünü aşk arzusu için sarf etti
Bu gaflet uykusundan ne zaman uyanır bilmem.

11. MUHAMMES

*“Öyle mahmûrum ki bilmem bâde-i hamrâ nedir
Cân nedir kendim neyim ibdâ-yı mâ inşâ nedir
Tâ ki medhûş olmuşam ben bilmezem uhrâ nedir
“Öyle sermestem ki idrâk etmezem dünyâ nedir
Ben kimim sâkî olan kimdir mey-i sahbâ nedir”*

*Mürğ-ı ruha zülf-i leylâdan yine dâm isterim
Çeşm-i mestinden safâ-yı kalb için câm isterim
Bilmezem ben kâmımı ger tab'ımı râm isterim
“Gerçi canândan dil-i şeydâ için kâm isterim
Sorsa canân bilmezem kâm-ı dil-i şeydâ nedir”*

*Aşkdan müstazhar eyler âşıkâ fikr-i visâl
Fark kılmaz sadmet ü izz ü cemâl ile celâl
Âşık-ı şeydâya yeğdir lezzeti hicr ü visâl
“Vasldan çün âşıkı müstağnî eyler bir hayâl
Âşıkâ ma’şûktan herdem bu istiğnâ nedir”*

*Vahdet içre kesret ü varlık gören ârif değil
Lezzet-i cânân için tâat kılan ârif değil
İlm-i hikmetle riyazâtlı olan ârif değil
“Hikmet-i dünya vü mâ fihâ bilen ârif değil
Ârif oldur bilmeye dünyâ vü mâ fihâ nedir”*

*Hâlisâ sît ü figânın doldurupdür âlemi
Nâle-i dilsûz-i zârın titretüpdür âlemi
Âteş-i âhın serâser yandırüpdür âlemi
“Âh u efgânın Fuzûlî incudüpdür âlemi
Ger belâ-yı aşkta hoşnûd isen kavgâ nedir”⁴⁶*

Açıklaması:

Öyle kendimden geçmişim ki, ilahî feyz nedir bilmem
Can nedir, kendim neyim, ibda ma inşa’ nedir bilmem
Öyle şaşırılmışım ki, uhrâ nedir bilmem
Öyle mest olmuşum ki, dünyâ nedir idrak edemem
Ben kimim, aşk şarâbını bana sunan kimdir, aşk şarâbı nedir bilmem

Can kuşuna, sevgilinin zülfünden yine tuzak isterim
Kalb safası için, mahmûr gözlerinden muhabbet kadehi isterim

⁴⁶ Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 62; fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün.

Her ne kadar nefsimi ona râm etmek istiyorsam da gönlümün arzusu nedir
bilmiyorum

Sevgiliden çılgın gönlümün arzusunu yerine getirmesini istiyorum,
Ancak sevgili, çılgın gönlün arzusu nedir diye soracak olsa bilemem

Kavuşma fikri, âşığa aşkından dolayı gelir
Âşık için, zillet ve izzet, cemâl ve celâl arasında fark yoktur
Çılgın âşık, vuslat ayrılığının lezzetini tercih eder
Sevgilinin hayali, âşığı sevgiliye kavuşmaktan müstağni kılar
Her zaman âşığa, sevgiliden bu istiğna nedir

Vahdet âleminde çokluk ve varlığı gören ârif değildir
Cennet nimetleri için ibâdet yapan ârif değildir
Hikmet ilmi ile meşgul olan ârif değildir
Dünya ve içindekilerin hikmetini bilen de ârif değildir
Ârif odur ki, dünya ve içindekiler nedir bilmeye

Ey Hâlis! Âh u feryâd edişin âlemi doldurur
Ağlayan yanık gönlünün inleyişi âlemi titretir
Âhının ateşi baştan başa âlemi yandırır
Ey Fuzûli! Ah edişin ve inleyişin âlemi mest etmektedir
Aşkın kerbelâsında bulunmaktan hoşnud isen bu kavga nedir.

12. MUHAMMES

Hayli müddettir gam-ı âh-ı nedâmet bekleriz
Hânedân-ı aşkıta künc-i selâmet bekleriz
Şâm-ı firkatte düşüp subh-i kıyâmet bekleriz
Nice yıllardır ser-i kûy-i melâmet bekleriz
Leşker-i sultân-ı irfânız velâyet bekleriz

*Bahr-ı aşkında gönül emvâceden itme hazer
‘Âşkta her kimse baştan geçmese bulmaz zafer
Bağlarınız meyhânedeyse sevdâ-yı hüsnünde kemer
Sâkin-i hâk-i der-i meyhâneyiz şâm u seher
İrtifa’-ı kadr için bâb-ı sa’âdet bekleriz*

*Râhat olmaz gîceler gamdan dili-i meklûbumuz
Kan döküp sahrâ-yı gamda dîde-i meskûbumuz
Zevk-i ‘aşk-ı yârdan gayrı değil mahbûbumuz
Cîfe-i dünyâ değil kerkes gibi matlûbumuz
Bir bölük ankâlarınız kâf-ı kanâ’at bekleriz*

*Şükrulillâh mahrem olduk mahzen-i esrârdan
Rûşen oldu dide-i giryânımız dîdârdan
Uyku görmez çeşmimiz sevdâ-yı ‘aşk-ı yârdan
Hâb görmez çeşmimiz endîşe-i ağyârdan
Pâsbân-ı genc-i esrâr-ı muhabbet bekleriz*

*Kays idüp sahrâya saldı gayret-i ‘aşkın bizi
Mest-i şeydâ eylemiştir şiddet-i şevkin bizi
Dûr idüp zevk-i cihandan lezzet-i zevkin bizi
Sûret-i dîvar ediptir hayret-i ‘aşkın bizi
Gayr-i seyr-i bâğ ider biz künc-i mihnet bekleriz*

*‘Âşkıız envâr-ı hüsnün mazhar-ı dilde görüp
Mesken-i me’lûfumuzdan hüsnünü seyre gelüp
Tâlibân-ı genc-i ‘aşkıız cevher-i cândan geçüp
Kârvân-ı râh-ı tecridiz hatar havfın çeküp*

Gâhi mecnûn gâhi biz devr ile nevbet bekleriz

Sanma zâhid bî-eserdir dîde-i giryânımız

‘Âştan hâli değildir sîne-i büryânımız

Âteş-i ‘aşk ile yanmış hâtır-ı nâlânımız

Sanmanız kim gîceler bî-hûdedir efgânımız

Mülk-i ‘aşk içre hisâr-ı istikâmet bekleriz

Berk-ı hüsnünden nigârâ şu’le dünyâyı tutup

Şöhret-i âvâz-ı ‘aşkın kûh u sahrâyı tutup

Hâlis-i şeydâ tarîk-ı ‘aşkta kanlar içup

Yattılar Ferhâd ü Mecnûn mest-i cam-ı aşk olup

Ey Fuzûlî biz olar yattıkça nevbet bekleriz.⁴⁷

Açıklaması:

Hayli müddettir pişmanlık âhının gamını bekleriz

Aşk hânedanında selâmet köşesini bekleriz

Ayrılık gecesine düşüp kıyâmet sabahını bekleriz

Nice yıllardır ayıplanma yerinin başında bekleriz

İrfan padişâhının askeriyiz vilayeti bekleriz

Ey gönül! Aşk denizinde dalgalardan sakınma

Aşkta, başından geçmeyen hiç kimse zafer bulmaz

Dergâhta, güzelliğinin sevdası için kemer bağlarız

Gece gündüz, dergâhın kapısının toprağında otururuz

Değerimizin artması için padişah sarayının kapısında bekleriz

Acı çeken gönlümüz, geceleri gam yüzünden rahat bulmaz

⁴⁷ Kerkükî, Kitabu'l-Mearif, 63; fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilâtün/ fâ'ilün.

<http://dergipark.gov.tr/ihya>

Yaş akıtan gözlerimiz, gam sahrasında kan döker
Mahbûbumuz, sevgilinin aşkının zevkinden başka bir şey değildir
Akbaba gibi, dünya leşini istemeyiz
Bir bölük anka kuşuyuz, kanaat kâfını bekleriz

Allah'a (c.c.) şükürler olsun, sırlar hazinesine mahrem olduk
Ağlayan gözlerimiz, dost yüzünü görmekten dolayı aydınlandı
Sevgilinin aşkının arzusundan gözümüz fani olan hiçbir şeyi görmez
Düşmanlarımızı düşünmekten gözümüze uyku girmez
Aşk sırlarının gizlendiği hazinenin bekçisiyiz, hazineyi bekleriz

Senin aşkının gayreti, bizi 'Kays' gibi âşık edip sahrâya saldı
Senin şevkinin şiddeti, bizi kendimizden geçirip çılgın bir âşık yaptı
Senin zevkinin lezzeti, bizi dünyanın lezzetinden uzaklaştırdı
Senin aşkının hayreti ile donakalıp duvardaki resimlere döndük
Başkaları, bağ içinde gezip dolaşır biz sıkıntı köşesinde bekleriz

Güzelliğinin nûrlarını kalbimizdeki tecelligâhında görüp âşık olduk
Ünsiyet evimiz olan gönlümüzde güzelliğini seyredip âşık olduk
Can cevherinden geçerek aşk hazinesinin talep edicileri olduk
Dünya alâkalarından soyunma yolunun kervanınız
Yol tehlikesi korkusundan bazen Mecnûn bazan ben, nöbetleşerek kervânı
bekleriz

Ey Zâhid! Sanma ki, ağlayan gözlerimiz, bir şeye delâlet etmez
Yanan sînemiz, aşktan boş değildir
İnleyen gönlümüz, aşk ateşi ile yanmıştır
Sanmayın ki geceler boyunca olan haykırışımız boşunadır

Biz aşk ülkesindeki doğruluk kalesini bekleriz, çıkardığımız ses bu yüzdendir.

Ey Sevgili! Güzelliğinin şimşeginin aydınlığı dünyayı tuttu
Aşkının sadasının ünü, yerleri gökleri tuttu
Tutkun âşık Hâlis, aşk yolunda kanlar içiyor
Ferhad ile Mecnûn, aşk kadehinden sarhoş olup yattılar
Ey Fuzûli! Onlar yattıkça, aşk sohbetinin toplantısını biz bekleriz.

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî'nin Dîvân'ında bulunan Farsça rubailerin tercümesi:

*Eğer bir gönül sahibi isen gönül kâbesini tavaf eyle
Mâna kâbesi gönüldür, sen onu toprak sanma
Yürüyerek bin hac yapsan
Bir nefes bir biçare gönlü ele getirmene erişmez.⁴⁸*

*Ey her tefikaya teveccüh eden
Gönül gözün her şeye yöneliyor
Gönlünü tefrikadan beri kıl
Yek bir dildâr ara ki yek bir dile sahip olasın.⁴⁹*

*Eyvâh! Azîz ömrün elliyi aştı
Vakit sermayesi câh endişesi ile geçti
Daha ne zamana kadar gaflet uykusundan uyanmayacaksın
Uyan! Sonunda bir dem saltanatın geçti.⁵⁰*

Ey padişah ey münezzeh ey settâr!

⁴⁸ Kerkûkî, Kitabu'l-Meârif, 46.

⁴⁹ Kerkûkî, Kitabu'l-Meârif, 56.

⁵⁰ Kerkûkî, Kitabu'l-Meârif, 56.

*Senin vasfın konusunda dem vurmaya bizim ne gücümüz var
Bu hiçbir şey katre, bu mahdût olan
Nasıl hadsiz olan deryâya hudût koysun.*⁵¹

*Ya Rab! Senin hazretinden başkasına bir yol yoktur
Senin dergâhından başka sığınılacak dergâh yoktur
Her ne kadar benim günâhım kaf dağı kadar olsa da
Senin rahmetin ve ihsanının önünde saman çöpü kadar değildir.*⁵²

Sonuç

Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî, XIX. yüzyılda yaşamış yüce Kadiriyye yolunda Hâlisiyye şubelerini tesis etmiştir. Kudretli bir edîb olan bu kutsal gönüllü velî, aşk ehlidir. O (k.s.) esas itibârı ile zikir ve tecelli ekolünün temsilcisi olmasına rağmen, bunun yanında Ahmed el-Bedevî, Râbi'atü'l-Adeviyye, Şems-i Tebrîzî ve Celâle'd-Dîn-i Rûmî gibi büyük mutasavvıfların meşrebi olan aşk yolu da kendisinde hakkıyla tecelli etmiştir. Onun aşk yolunun ne büyük bir merd-i kâmilî olduğunu şiirlerinde görmek mümkündür: "Her nereye baksam, gerçek maksadım senin yüzündür, fakat gözyaşı ile dolu iki gözümde senin hâyâlından başka bir şey bulamam. Hangi toprağa ibâdet maksâdıyla alnımı koysam, taptığım ve maksâdım sen, varlığım ve secde ettiğim sensin." Mesnevî'nin ilk onsekiz beytine nazmen yazdığı Farsça şerh diğer şerhlere göre daha sâde ve anlaşılır olması cihetiyle Mesnevî şârihleri arasında haklı bir şöhrete sâhiptir. Bu şerhe de ilâhî aşkın terennüm edilişi diyebiliriz. Türkçe, Farsça ve Arapça'ya son derece hâkim olan ve her üç dilde de şiirleri bulunan bu yüce velînin tesis ettiği yol, âlem-i İslam'ın bütün beldelerine ulaşmış, Hakk'a vuslat arzusu taşıyan herkes için, külfetsiz, sâde ve fitrata uygun prensipleri ile câzibe ekolü haline gelmiştir. Onun dergâhı, tasavvuf edebiyâtının da neşv ü nemâ bulduğu bir kültür merkezi olmuş, bu dergâhtan pek çok mutasavvıf edîb yetişmiştir ve günümüzde de yetişmektedir

⁵¹ Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 57.

⁵² Kerkükî, Kitabu'l-Meârif, 57.

Kaynakça

ÇAKIR, Mehmet Saki. *Abdurrahman Halis Talebânî Kerkûkî ve Kitâbu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevi-i Şerîf Eseri*, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 9/44, Haziran 2016.

ÇELİK, İsa. *Kâdiriyye Tarîkatı Hâlisiyye Şubesinin Kurucusu Şeyh Abdurrahmân Hâlis Kerkûkî, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 38, Erzurum: 2008.

GEYLÂNÎ, Seyyid Abdülkâdir. *el-Fethu'r-Rabbânî ve'l-Feyzu'r-Rahmânî*. Cize Mısır: Dâru'l-Me'ârif, 1988.

Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengi (k.s.) Vasiyyetnâmesi, Elâzığ Kövenk'te Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde; Mustafa Hayri Öğüt Kütüphanesi Elyazmaları Arşivinden.

HÜSEYİN EDİRNEVÎ, *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, Abdülkerim Efendi Matbâası, İstanbul 1868.

HÜSEYİN VASSAF. *Sefîne-i Evliyâ-i Ebrâr Şerh-i Esmâr-ı Esrâr: Silsile-i Tarîkât-ı Âliyye-i Kâdiriyye*. Süleymâniye Kütüphanesi. Yazma Bağışlar 2305-2309.

İBRAHİM HAYDARİZÂDE. "Terâcim-i Ahvâl-i Sûfiyye". *Tasavvuf Cerîdesi*, (13 Rebiulevvel 1329/14 Mart 1911), 4: 4-5; Haydârîzâde İbrâhîm Efendi'nin Bir Makâlesi. *Cerîde-i Tasavvuf*, 4: 4-5, haz., Ömer Necâtî. Ankara: 1985.

İZÜLÎ, Muhammed Emîn. *İcâzetnâme*. Muharrem Ayı 1909. Elâzığ Kövenk Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde.

el-KÂDİRÎ, İsmâil b. Muhammed Sa'îd. *El-Füyûzâtü'r-Rabbâniyye fî Evrâdi'l- Kâdiriyye*. Şirketü Mektebeti ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî ve Evlâdihi bi-Mısır: ts.

el-KERKÛKÎ, Abdurrahmân Hâlis Talebânî. *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi*, İstanbul: Mahmud Bey Matbaası, 1302; Ömer Necâtî, *Behcetü'l-Esrâr Tercümesi Metni*, Ankara: 2000.

-----, *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf-Dîvân*. İstanbul: Rıza Efendi Basımhânesi, 1284; Ömer Necâtî, *Kitabu'l-Meârif fî Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Tercümesi*, Ankara: 1985.

NABÎ, Yusuf b. Abdillâh Ruhâvî. *Dîvân-ı Nâbî*, Şeyh Yahyâ Efendi Matbâası, İstanbul: 1392.

NECÂTÎ, Ömer. *Eş-Şeyh es-Seyyid Dede Osman Avnî Baba Rehavî (k.s.)*, Ankara: 2000.

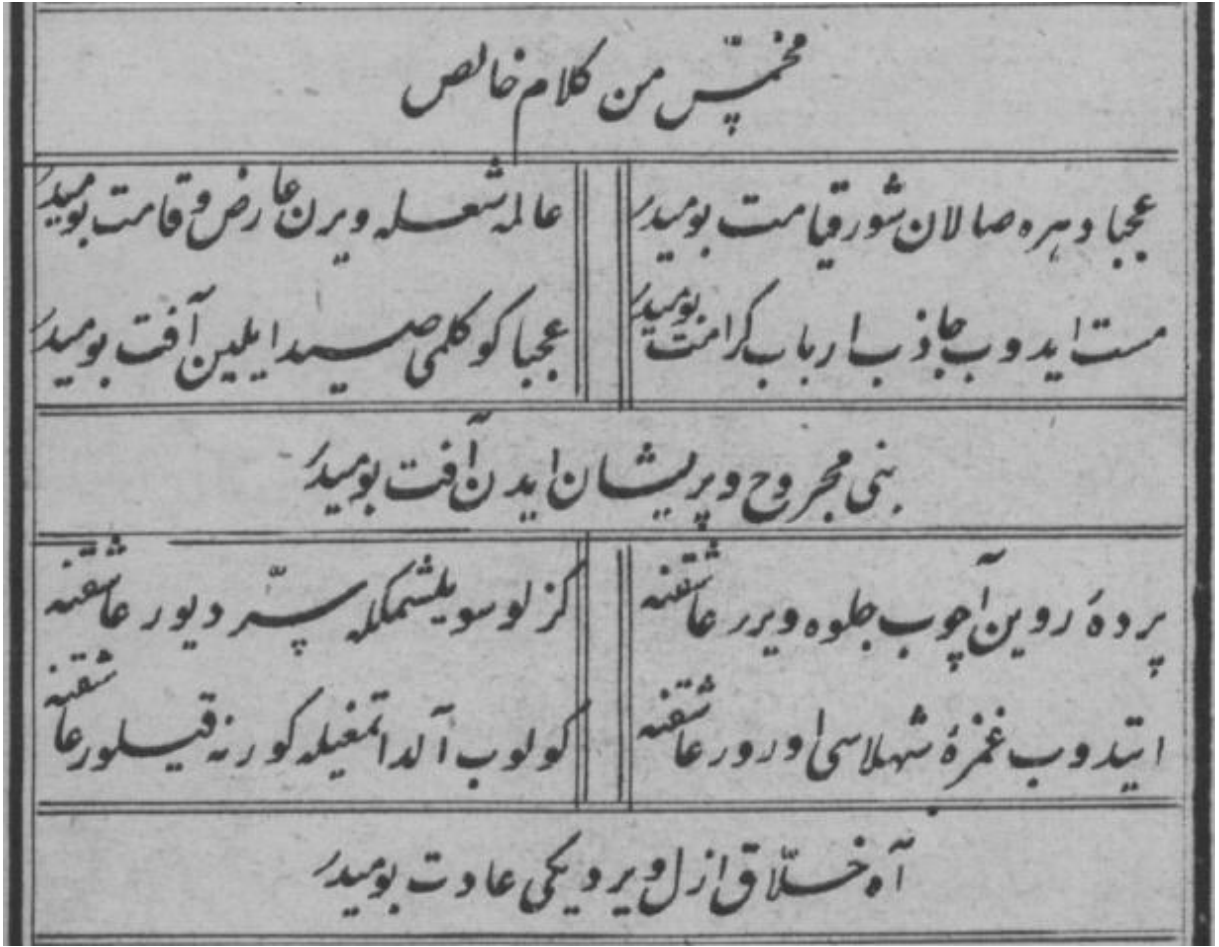
----- . *Tasavvuf Edebiyatı*, Ankara 2000.

SÂDIK VİCDÂNÎ, *Turûk-ı Tomâr-ı Âliyyeden Silsilenâme-i Kâdiriyye*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1338-1340.

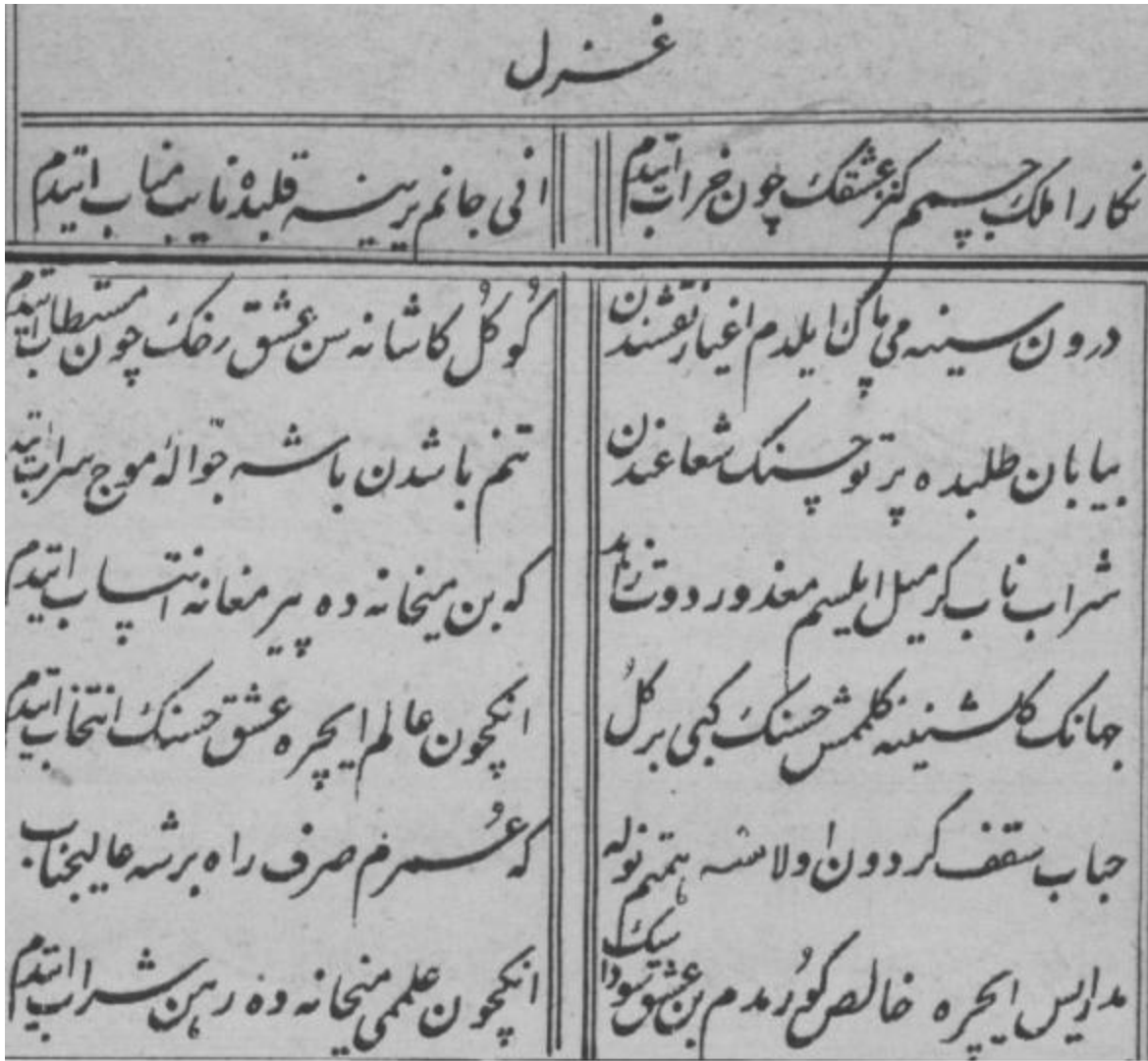
et-TÂDİFÎ, Muhammed b. Yahya. *Kalâidü'l-Cevâhir*. Beyrût: Daru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 2007.

TERZİBAŞI, Ata. *Kerkük Şairleri*. Kerkük: Cumhuriyet Matbaası, 1968.

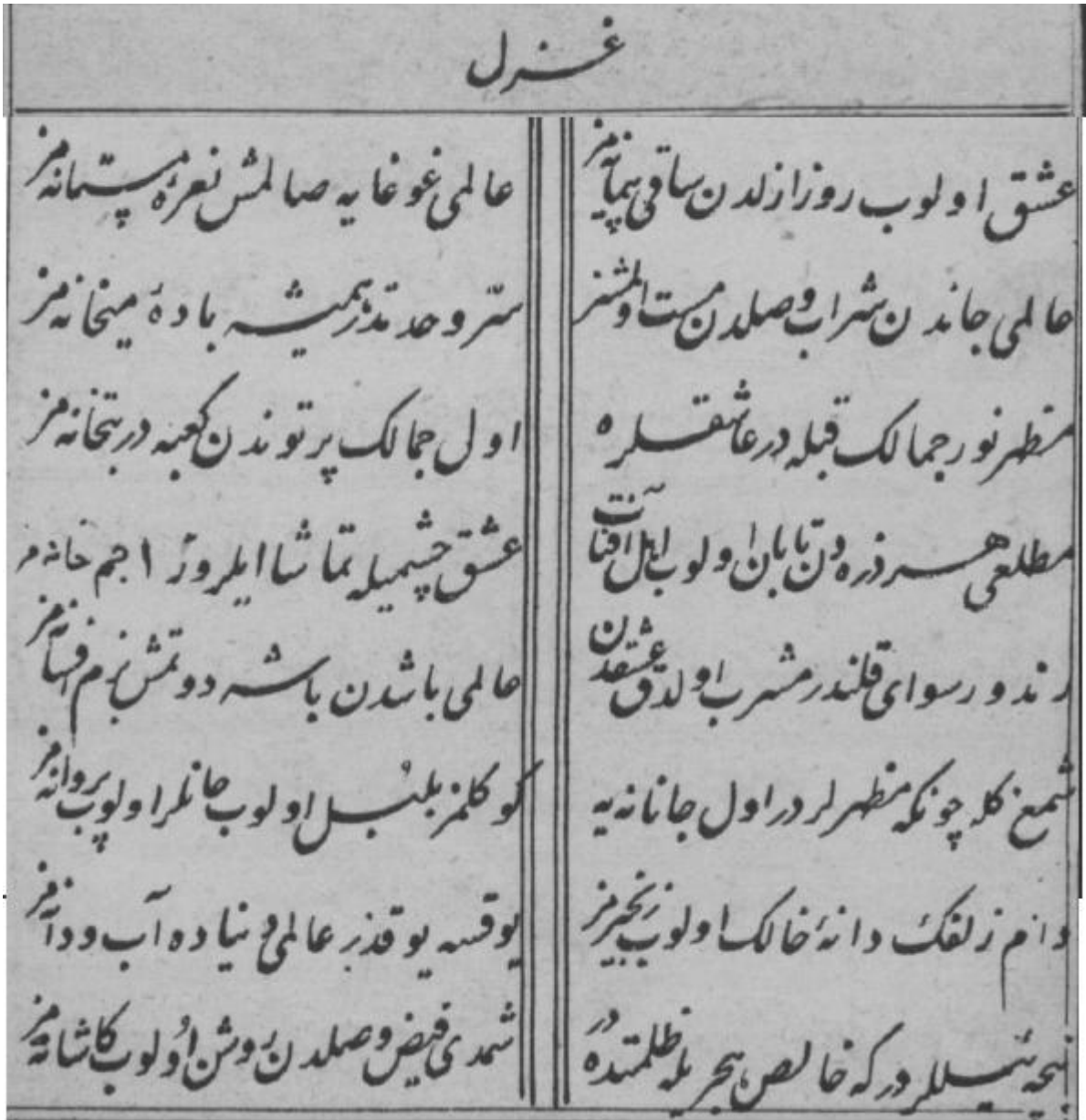
Ek- 1: Dîvân'da bulunan Türkçe şiirler:

(Dîvân, 57)

(Dîvân, 57-58)

(Dîvân, 58)

Ek- 2. Kerkûk'te Abdurrahmân Hâlis (k.s.) Türbesi

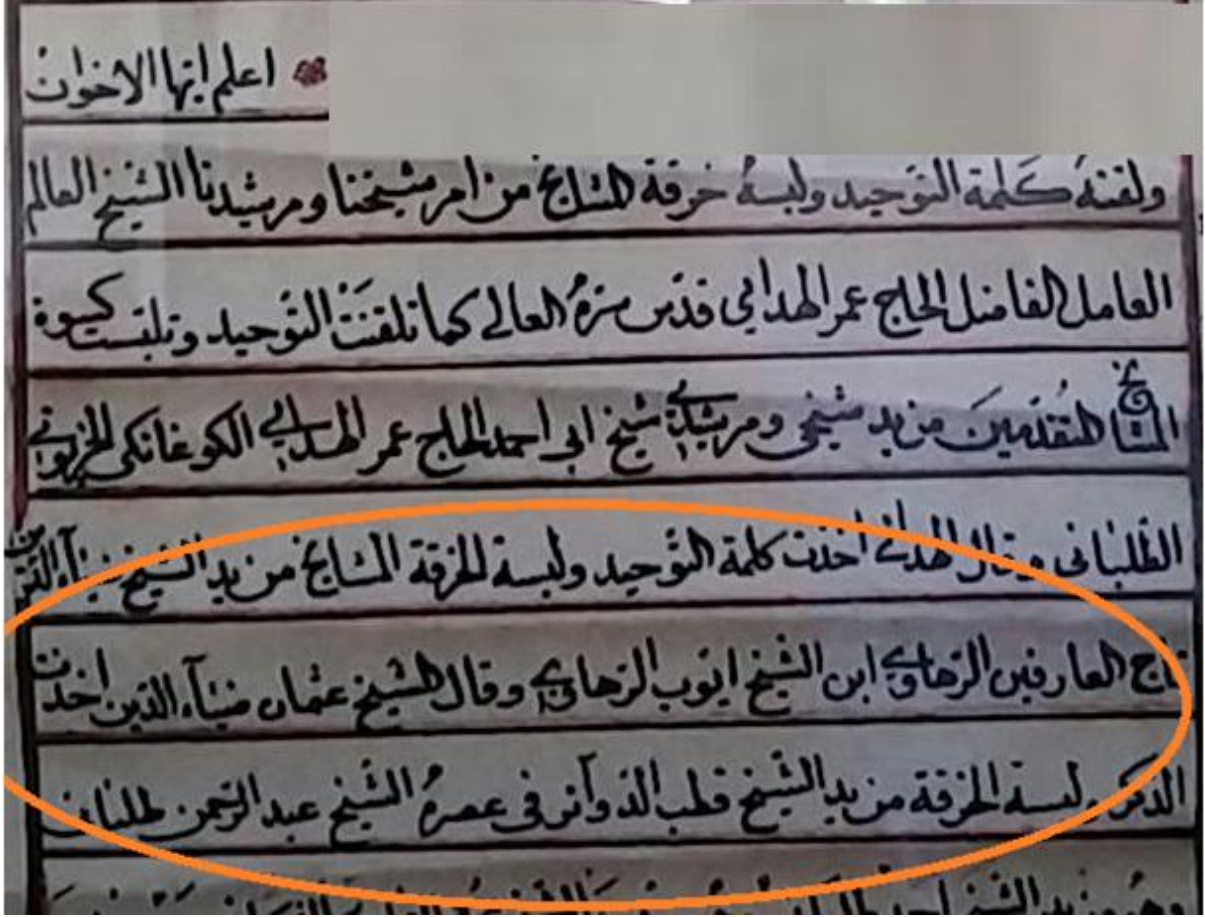

Ek- 3: Dede Osman Avni Baba'nın (k.s.) kabri-şeriflerinin ayakucu dikmesi.

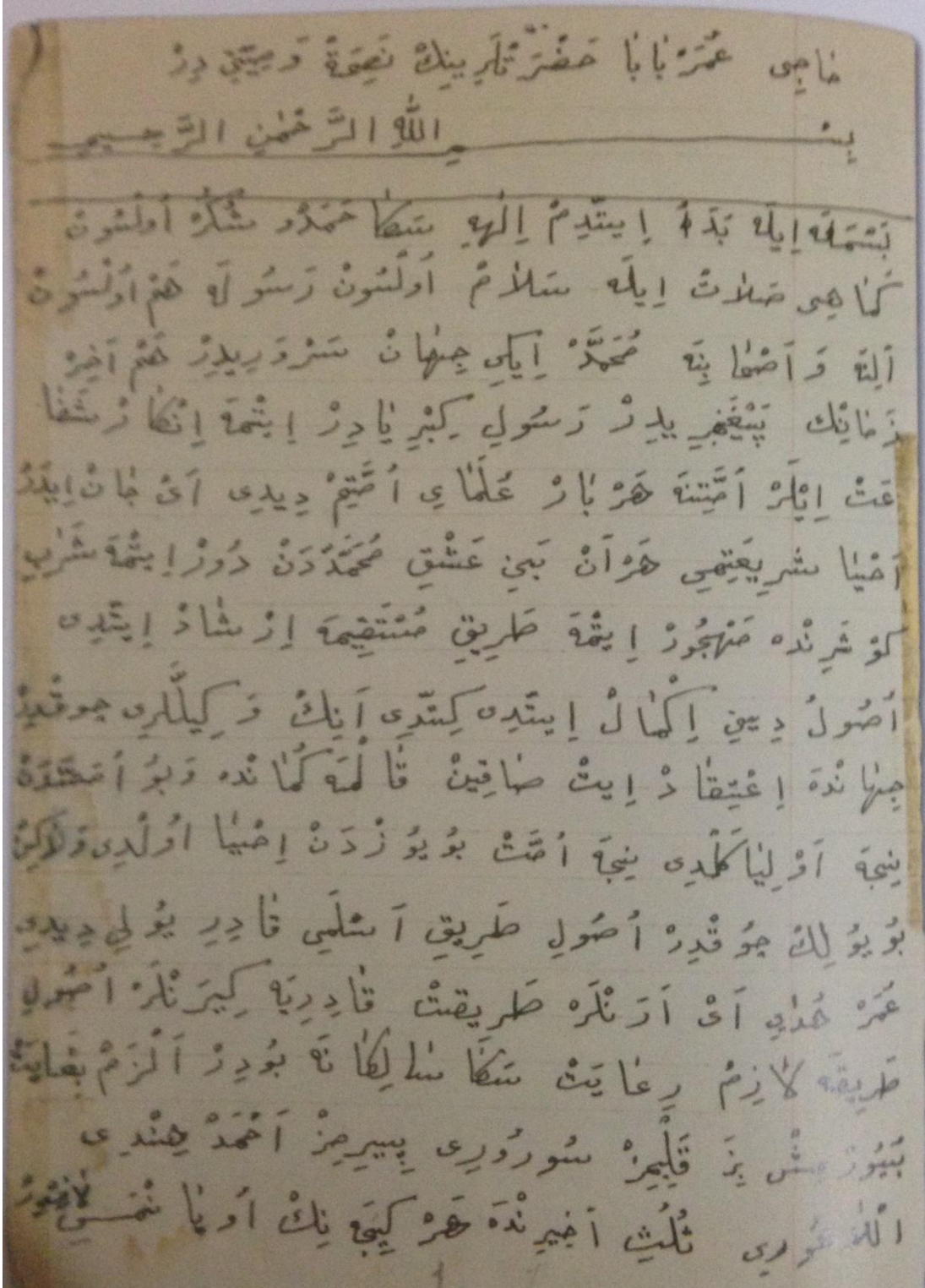
(Ömer Necâtî Arşivinden)

Ek- 4: İzûlu Muhammed Emîn'in icâzetnâmesinde silsile-i Hâlisiyye bölümü

(Elazığ Kövenk'de Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde)

Ek- 6: (Hacı Ömer Hüdâyî Baba Kövengî (k.s.) Vasiyetnâmesi, 1

(Elazığ Kövenk'te Hacı Ömer Hüdâyî Baba Külliyesinde; Mustafa Hayri Öğüt Kütüphanesi, Elyazmaları Arşivinden)